

VERDUURSAMEN IN NIJMEGEN

‘HOE GEMEENTE NIJMEGEN ERVOOR KAN ZORGEN, DAT BESTAANDE BEWONERSNETWERKEN EEN ROL GAAN SPELEN BIJ HET VERDUURZAMEN VAN PARTICULIERE WONINGEN’

Bachelorthesis, Geografie, Planologie en Milieu (GPM), Faculteit der Managementwetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen, juni 2016

Auteur: Hanneke Beker

VERDUURSAMEN IN NIJMEGEN

‘HOE GEMEENTE NIJMEGEN ERVOOR KAN ZORGEN, DAT BESTAANDE BEWONERSNETWERKEN EEN ROL GAAN SPELEN BIJ HET VERDUURZAMEN VAN PARTICULIERE WONINGEN’

Auteur: Hanneke Beker

Studentnummer: s4382129

Scriptiebegeleider: Ritske Dankert

Stagebegeleidster: Kim Kerckhoffs

Woorden hoofdtekst: 12.827

Bachelorthesis, Geografie, Planologie en Milieu (GPM), Faculteit der
Managementwetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen, juni 2016

VOORWOORD

Voor u ligt mijn eindproduct van de WO bachelor opleiding Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het betreft een bachelorthesis waar verschillende interesses van mij bijeengekomen in een onderzoek namelijk: energietransitie, burgerparticipatie en de rol van de lokale overheid. Deze bachelorthesis heb ik op eigen initiatief gekoppeld aan een stageperiode bij de gemeente Nijmegen op de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling.

Drie jaar geleden ging ik van voltijd werken naar voltijd studeren. Dit was destijds een spannende stap om te zetten. Ik wil mijn man, Jeffrey, bedanken voor zijn steun in verschillende vormen tijdens mijn gehele bachelor opleiding. Ook mijn ouders hebben mij steun gegeven met hun geloof in mij. In het bijzonder wil ik mijn vader noemen. Hij is mijn motivatie geweest om te starten met deze universitaire opleiding. Hij heeft mij weten te stimuleren met de juiste woorden.

Ik wil de gemeente Nijmegen bedanken voor het beschikbaar stellen van een stageplek. Mijn kennis is in een kort tijdsbestek hierdoor enorm gegroeid. Daarnaast heb ik door deze stageperiode ook al het geluk gehad om te kunnen 'proeven' van de praktijk. Ik zie dit als een enorme persoonlijke groei. Deze groei heb ik natuurlijk niet kunnen bereiken zonder de goede begeleiding van mijn stagebegeleidster, Kim. Gedurende het onderzoek heeft zij veel interesse en geduld getoond en feedback gegeven. Hierdoor heeft zij mij geleerd kritischer na te denken en te schrijven. Daarnaast wil ik ook nog alle andere medewerkers van de gemeente Nijmegen bedanken die mij tijdens deze stageperiode hebben geholpen met hun suggesties en collegialiteit.

Ik wil mijn begeleider Ritske Dankert bedanken voor zijn nuttige feedback. Hij heeft mij geholpen in de zoektocht naar het koppelen van een praktijkvraagstuk aan een wetenschappelijk onderzoek. Marieke Oteman was in de beginfase van dit onderzoek betrokken bij het vorm geven en afbakenen van het onderwerp. Zij heeft mij hier ontzettend mee op weg geholpen. Tot slot wil ik de respondenten bedanken die hebben meegewerkt aan mijn onderzoek. Niet alleen voor hun medewerking maar ook voor de gezelligheid en openheid waarmee ik vaak ben ontvangen.

Ik wens u veel leesplezier.

Hanneke Beker

Nijmegen, 30-06-2016

'What you get by achieving you goals is not as important as what you become by achieving your goals.' - Henry David Thoreau

SAMENVATTING

Nederland loopt qua energietransitie en energiebesparing achter in vergelijking met andere landen binnen de Europese Unie (EU). Dit geeft aanleiding om op verschillende fronten extra inspanningen en verbeteringen door te voeren. In de koopsector ligt de uitdaging voor onder andere gemeenten om woningeigenaren te stimuleren om hun woning te verduurzamen. Gemeente Nijmegen is een vooruitstrevende gemeente op het gebied van duurzaamheid. Zo heeft de Nijmegen onlangs de titel voor European Green Capital 2018 behaald. De gemeente Nijmegen zet verschillende beleidsinstrumenten in om particuliere woningeigenaren te prikkelen om hun woning te verduurzamen. De afgelopen jaren zijn vanuit verschillende wijken initiatieven gekomen om gezamenlijk woningen te verduurzamen. Hierdoor vraagt de gemeente Nijmegen zich af hoe zij bestaande bewonersnetwerken kan stimuleren om woningeigenaren aan te jagen hun woning te verduurzamen.

DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

De doelstelling van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in hoe de gemeente Nijmegen bestaande bewonersnetwerken binnen haar gemeente kan stimuleren om particuliere woningeigenaren aan te jagen om hun woningen te verduurzamen en ten einde hierover aanbevelingen te doen aan de gemeente Nijmegen. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen inzetten om ervoor te zorgen dat bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren aanjagen om hun woningen samen te verduurzamen?

Onderdeel van deze hoofdvraag is welke beleidsinstrumenten de gemeente Nijmegen momenteel inzet of in het verleden heeft ingezet. Daarnaast welke beleidsinstrumenten beweegredenen kunnen bevorderen en knelpunten kunnen wegnemen voor bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te jagen om hun woning te verduurzamen. Tot slot welke beleidsinstrumenten de gemeente Nijmegen het beste hiervoor kan inzetten volgens bewonersnetwerken.

THEORIE

Voor dit onderzoek is de beleidsinstrumententheorie relevant in relatie met diverse theorieën over hoe deze instrumenten beweegredenen kunnen bevorderen en knelpunten kunnen wegnemen. Beleidsinstrumenten zijn in drie typen beleidsinstrumenten te onderscheiden. Als eerste de juridische beleidsinstrumenten, waarbij wet- en regelgeving de machtsbalans van actoren bepaalt en de structuur van het netwerk verandert. Als tweede financiële beleidsinstrumenten, die actoren prikkelen of beperken. Tot slot communicatieve beleidsinstrumenten, die opvattingen van actoren veranderen. Voor dit onderzoek is ook belangrijk welke rollen de gemeente kan aannemen bij de inzet van deze beleidsinstrumenten.

AANPAK

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek waarbij de casestudy is gekozen als onderzoeksmethode. Door middel van een documentenanalyse en gesprekken met beleidsadviseurs is informatie verworven over diverse beleidsinstrumenten en bewonersnetwerken. Daarnaast is bij vijftien Nijmeegse bewonersnetwerken een diepte-interview afgenomen. Gekozen is om bewonersnetwerken te interviewen die wel of juist geen ervaring hebben met het gezamenlijk verduurzamen van woningen. Hiermee is een beeld geschetst over ervaringen, verwachtingen en aanbevelingen. De transcripten van

deze interviews zijn geanalyseerd met behulp van de analyse methode die ook gebruikt is bij de ‘the grounded theory’.

CONCLUSIES

Uit dit onderzoek blijkt dat de gemeente Nijmegen het beste communicatieve beleidsinstrumenten kan inzetten om beweegredenen te bevorderen en knelpunten weg te nemen voor bewonersnetwerken. Communicatieve beleidsinstrumenten zijn namelijk door bewonersnetwerken het meest genoemd. Het aanjagen van buurtbewoners is niet een rol die bewonersnetwerken wensen. Wel willen zij informatie verschaffen over maatregelen aan buurtbewoners. Als beweegreden zien zij het belang voor de wijk en milieuoverwegingen.

Financiële beleidsinstrumenten zoals subsidie, procesgeld of financiële middelen ter beschikking stellen en een lening zijn belangrijke prikkels volgens de bewonersnetwerken. Deze nemen financiële hindernissen en het gebrek aan toerusting weg. De subsidie is echter discutabel, doordat deze niet de doorslag hoeft te geven voor een bewonersnetwerk.

Juridische beleidsinstrumenten zijn het minst van toepassing. De inzet van meer beleidsinstrumenten met een regulerende werking passen niet bij het huidige beleid en de wensen en behoeften van bewonersnetwerken.

De gemeente Nijmegen neemt momenteel een faciliterende en stimulerende rol aan bij de inzet van haar beleidsinstrumenten. De beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen inzet ondersteunen bewonersnetwerken voldoende. Momenteel neemt zij een stimulerende rol aan door onder andere deel te nemen aan verschillende campagnes en acties op het gebied van duurzaamheid.

AANBEVELINGEN

Communicatieve beleidsinstrumenten zijn voldoende aanwezig bij de gemeente Nijmegen, maar ze kan deze actiever inzetten. Bijvoorbeeld door wijkvertegenwoordigers actief te benaderen en te informeren en vragen of bewonersnetwerken interesse hebben en ondersteuning wensen. De gemeente Nijmegen biedt momenteel voldoende financiële beleidsinstrumenten aan die bewonersnetwerken faciliteren en stimuleren. De gemeente Nijmegen hoeft niet meer juridische instrumenten in te zetten. Tot slot kan de gemeente meer stimuleren door zich (nog) laagdrempeliger op te stellen tegenover bewonersnetwerken en (meer) zichtbaar te zijn op wijkniveau.

Voor verder wetenschappelijk onderzoek is de aanbeveling om ook kwantitatief onderzoek uit te voeren. Door meer bewonersnetwerken te bereiken zijn de onderzoeksresultaten beter te generaliseren. Uit dit onderzoek zijn ook andere actoren naar voren gekomen. Het is interessant om bij verder onderzoek een netwerkanalyse te maken, waarbij meerdere actoren zijn betrokken zoals andere gemeenten, de provincie, milieuorganisaties en aannemers.

Met betrekking tot het gebruik van de verschillende theorieën binnen dit onderzoek blijkt dat functies en doelen van beleidsinstrumenten elkaar kunnen overlappen. Het is interessant om dit verder te onderzoeken en te benoemen. Daarbij kan men onderzoeken of de overheid bepaalde beleidsinstrumenten kan combineren of anderszins kan inzetten waardoor zij bijvoorbeeld effectiever zijn.

Voorwoord	III
Samenvatting	IV
Hoofdstuk 1 Inleiding	- 1 -
1.1 Aanleiding.....	- 1 -
1.2 Maatschappelijke relevantie	- 3 -
1.3 Wetenschappelijke relevantie.....	- 3 -
1.4 Doel- en vraagstelling.....	- 4 -
1.5 Onderzoeksmodel	- 5 -
1.6 Leeswijzer	- 5 -
Hoofdstuk 2 Theorie.....	- 6 -
2.1 Beleidsinstrumententheorie	- 6 -
2.2 Keuze en ontwerpen van beleidsinstrumenten	- 7 -
2.3 Typen beleidsinstrumenten	- 7 -
2.3.1 Juridische / regelgevende instrumenten	- 7 -
2.3.2 Financiële instrumenten.....	- 8 -
2.3.3 Communicatieve instrumenten	- 9 -
2.4 De relatie tussen overheid en burgers	- 10 -
2.5 Conceptueel model	- 11 -
Hoofdstuk 3 Methodologie	- 13 -
3.1 Onderzoeksstrategie	- 13 -
3.2 Onderzoeksmateriaal	- 14 -
3.2.1 Beleidsinstrumenten	- 14 -
3.2.2 Bewonersnetwerken	- 14 -
Hoofdstuk 4 Onderzoeksresultaten	- 15 -
4.1 Beleidsinstrumenten gemeente Nijmegen.....	- 15 -
4.1.1 Juridische / regelgevende beleidsinstrumenten.....	- 15 -
4.1.2 Financiële beleidsinstrumenten	- 15 -
4.1.3 Communicatieve beleidsinstrumenten	- 17 -
4.1.4 Reflectie op de rol in combinatie met de beleidsinstrumenten van de gemeente Nijmegen	- 18 -
4.2 Ervaringen, verwachtingen en aanbevelingen	- 18 -
4.2.1 Juridische beleidsinstrumenten	- 18 -
4.2.2 Financiële beleidsinstrumenten	- 19 -
4.2.3 Communicatieve beleidsinstrumenten	- 20 -
4.2.4 De rol van de overheid en het bewonersnetwerk	- 21 -
4.3 Reflectie op Theorie	- 23 -
Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen.....	- 25 -

5.1 Antwoord op de hoofdvraag	- 25 -
5.2 Aanbevelingen.....	- 26 -
5.2.1 Aanbevelingen voor de gemeente Nijmegen	- 26 -
5.2.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek	- 28 -
5.3 Kritische reflectie.....	- 29 -
Literatuurlijst.....	- 30 -
Referentielijst overige bronnen	- 32 -
Bijlage 1: Aanpak beantwoorden hoofd- en deelvragen.....	- 34 -
Bijlage 2: Vragenlijst bewonersnetwerken: ervaringen	- 36 -
Bijlage 3: Vragenlijst bewonersnetwerken: verwachtingen	- 37 -
Bijlage 4: Respondentenlijst	- 38 -
Bijlage 5: Lijst met toelichting bewonersnetwerken	- 41 -
Bijlage 6: Tabel met 'beweegredenen' voor bewonersnetwerken en particuliere woningeigenaren	- 45 -
Bijlage 7: Tabel met 'knelpunten' voor bewonersnetwerken en particuliere woningeigenaren	- 47 -
Bijlage 8: Tabel ervaringen van bewonersnetwerken met middelen ingezet door gemeente Nijmegen bij het verduurzamen van woningen.....	- 50 -
Bijlage 9: Tabel met 'aanbevelingen' voor de gemeente Nijmegen volgens bewonersnetwerken met ervaring op gebied van gezamenlijk verduurzamen.....	- 52 -
Bijlage 10: Tabel met labels door bewonersnetwerken genoemde verwachtingen middelen ingezet door gemeente Nijmegen bij het verduurzamen van woningen	- 55 -

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

Hoofdstuk 1 start met de aanleiding van dit onderzoek. Hierin is achtergrondinformatie gegeven over het onderwerp. Vervolgens zijn de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek toegelicht. Daarna is de doel- en vraagstelling van dit onderzoek gepresenteerd, gevolgd door het onderzoeksmodel. Dit hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 AANLEIDING

EUROPESE RICHTLIJNEN EN NATIONAAL ENERGIEBELEID

Nederland lijkt in vergelijking met andere Europese Unie landen nog ver achter te blijven als het gaat om energietransitie. Hierbij gaat het om het aandeel duurzame energie dat verbruikt wordt ten opzichte van het totale energieverbruik. De Europese Unie (EU) wil dat in 2020, 20% van het totale energieverbruik uit consumptie van duurzame energie bestaat (Renzebrink, 2015). In 2013 waren al grote verschillen te vinden tussen de verschillende EU-landen als het gaat om het aandeel duurzame energie. Zweden, Letland en Finland zijn de koplopers. Deze landen wekken tot ruim een derde van het totale energieverbruik duurzaam op. Onderaan staan Malta, Luxemburg, Groot-Brittannië en Nederland met minder dan 5% hernieuwbare energie. In 2014 was er een stijging van bijna 0,8% (CBS, 2015). Nederland steeg toen van 4,77% in 2013 naar 5,54% in 2014. Echter, met dit tempo lijkt de target van 20% in 2020 voor Nederland onbereikbaar. De Sociaal-Economische Raad (SER) heeft in het Energieakkoord deze doelstelling voor Nederland al bijgesteld naar 14% in 2020 en een verdere stijging van dit aandeel naar 16% in 2023 (2013).

Daarnaast zijn afspraken gemaakt over energiebesparing binnen de EU. Hier geldt een doelstelling om in 2020 het energieverbruik met 20% te verminderen ten opzichte van het beraamde energieverbruik van dat jaar. In een kamerbrief gericht aan de Tweede Kamer stelt Minister Blok voor Wonen en Rijksdienst vast dat een energiebesparing in de gebouwde omgeving een belangrijke bijdrage aan de doelstellingen van het Energieakkoord levert (2016). Volgens Minister Blok ligt in de koopsector de uitdaging om woningeigenaren te stimuleren tot het overgaan van energiebesparende maatregelen. De huidige inspanningen leveren niet genoeg resultaten op daarom is besloten om de verbetering van de aanpak voor energiebesparing in de koopsector te intensiveren. Besloten is om een extra impuls van 100 miljoen euro gegeven.

LOKAAL BELEID IN NIJMEGEN

Nijmegen is een vooruitstrevende gemeente op het gebied van duurzaamheid. Zo is de gemeente onlangs uitgeroepen tot winnaar van de landelijke wedstrijd Energy Battle (Gemeente Nijmegen, 2016). De afgelopen twee jaren belandde Nijmegen in de finale voor de titels European Green Capital 2016 en 2017 (Gelderlander, 2015). Helaas lukte het Nijmegen niet om deze titels binnen te halen. Ook dit jaar deed zij weer mee en is ditmaal uitgeroepen tot European Green Capital 2018. De ambities van de gemeente Nijmegen op het gebied van duurzaamheid staan geformuleerd in de Duurzaamheidsagenda 2011-2015. Eén van de doelstellingen is om per 2045 als stad energieneutraal te zijn. Hieronder wordt verstaan dat Nijmegen een stad wordt *‘die op jaarbasis per saldo evenveel energie verbruikt als zij op duurzame wijze (in de stad en haar directe omgeving) kan opwekken.’* Het beleid van de gemeente is onder andere gericht op het energiezuiniger maken van bestaande gebouwen, waaronder die van particuliere woningeigenaren.

Momenteel zet de Gemeente Nijmegen verschillende beleidsinstrumenten in om particuliere

woningeigenaren te prikkelen. Zo kunnen particuliere woningeigenaren een duurzaamheidslening afsluiten, die gebruikt kan worden voor het bekostigen van energiezuinige en energieopwekkende maatregelen zoals een warmtepomp, zonnepanelen, een kleine windmolen en verschillende vormen van isolatie zoals aan het dak, de vloer of de gevel. Daarnaast is Loket Duurzaam Wonen opgericht waar mensen terecht kunnen met vragen over het verduurzamen van hun woning. Deze instrumenten zijn echter vooral gericht op de individuele woningeigenaar.

Volgens Kim Kerckhoffs, Senior Adviseur Duurzame Ontwikkeling bij gemeente Nijmegen zijn de afgelopen jaren vanuit verschillende wijken initiatieven gekomen om samen op het gebied van energiebesparing en duurzame energie opwekking iets te betekenen (Persoonlijke communicatie, 08-02-2016). Zo hebben buurtbewoners in diverse wijken de gevels gezamenlijk geïsoleerd en zonnepanelen geplaatst. Daarnaast zijn verschillende organisaties binnen gemeente Nijmegen te vinden, opgericht vanuit burgerinitiatieven die zich inzetten voor een duurzamere stad. Twee voorbeelden hiervan zijn Windpower Nijmegen en Noviovolta. Gemeente Nijmegen heeft aanvullend hierop diverse acties en campagnes ondernomen om bewoners samen hun woningen te verduurzamen. Recente voorbeelden hiervan zijn Energieplein Nijmegen, de Knop Om en de Klimaatstraatfeesten. Dit heeft echter niet tot het gewenste effect geleid. Hierdoor zijn niet aanzienlijk meer burgerinitiatieven vanuit de gemeente ontstaan op het gebied van energiebesparing en duurzame energieopwekking. In Nijmegen zijn echter wel tal van burgerparticipatie projecten aanwezig gericht op openbare ruimte en groen en daar komen steeds meer bij, zie figuur 1.

Figuur 1: Participatiekaart met projecten binnen Nijmegen, bron: participatiekaart.nl

Een deel van deze initiatieven lijkt succesvol als het gaat om verbondenheid, vertrouwen en organisatiekracht. Deze kanalen kunnen mogelijk goed gebruikt worden om andere maatschappelijke doelstellingen te bereiken. Het is interessant om te onderzoeken hoe via bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren aangezet kunnen worden tot verduurzaming van hun woning. Waar liggen kansen voor de gemeente Nijmegen op dit gebied?

1.2 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Uit de 'Effectmeting informatie energielabels' blijkt dat ruim een derde van de Nederlandse huiseigenaren energiebesparende maatregelen wil nemen (Silvester, 2015). Bij deze doelgroep ligt dus zeker de potentie voor onder andere gemeenten. Uit onderzoek van 5plus1 *'Verleid de consument'* (2015) worden tips gegeven over hoe de individuele particuliere woningeigenaar gestimuleerd kan worden tot het verduurzamen van de eigen woning. Hierbij is gekeken naar welke factoren een rol hierbij spelen. Aanbevelingen die voortvloeien uit het onderzoek zijn dat onder andere ook op andere motieven ingezet moet worden om mensen te stimuleren dan alleen duurzaamheid en een lagere energierekening. Hierbij kan bijvoorbeeld aangestuurd worden op het argument dat maatregelen aan de woning die leiden tot energiebesparing daarnaast ook zorgen voor een hogere woningwaarde. Binnen dit onderzoek wordt ook de aanbeveling gegeven dat meer ingespeeld moet worden op de huidige burgerinitiatieven.

Burgers nemen steeds meer initiatief in hun eigen omgeving (Rijksoverheid, z.d.). Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om het onderhoud van speeltuinen, groenvoorzieningen of schoonmaakacties. Hierdoor vindt ook een verandering plaats van de verhoudingen tussen de overheid en burgers. Over het algemeen probeert de lokale overheid ook meer in te spelen op de participatiemaatschappij en dit te stimuleren. De overheid brengt verschillende manieren van participatie onder de aandacht bij inwoners. De meest gebruikte methoden door gemeenten zijn het plaatsen van aankondigingen en gemeentelijke websites en in de regionale kranten (Dinjens, 2010).

Dit onderzoek geeft duidelijkheid over hoe de gemeente Nijmegen bestaande burgernetwerken kan inzetten om particuliere woningeigenaren te stimuleren om hun woningen samen te verduurzamen. De uitkomst van dit onderzoek kan ook van betekenis zijn voor verschillende gemeenten binnen Nederland.

1.3 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

De afgelopen jaren is steeds meer wetenschappelijk onderzoek verricht naar lokale initiatieven van burgers op het gebied van duurzame energieopwekking. Dit onderzoek heeft zowel op nationaal als internationaal niveau plaatsgevonden. Zo is bijvoorbeeld door Walker & Devine Dwight onderzoek verricht naar de definitie van wat een decentrale duurzame energiecoöperaties precies is (2008). Eén van de bevindingen van Oteman et al. is dat binnen de samenleving in Europa een groeiende groep collectieve burgerinitiatieven op te merken is die zich inzet voor energiebesparing (2014). De overwegende marktgeoriënteerde institutionele regeling die Nederland kent laat weinig ruimte over voor burgerinitiatieven, maar de potentie die deze groep heeft wordt wel herkend.

Ook Boon heeft onderzoek gedaan naar dit onderwerp. Hij concludeert dat zowel de overheid en grote energieleveranciers weinig aandacht hebben voor het verduurzamen van de Nederlandse energieproductie. Zo blijkt uit zijn onderzoek dat onder andere milieu een van de belangrijkste prikkels is om een lokaal duurzaam energiebedrijf te starten voor de initiatiefnemers (2012). In het wetenschappelijk onderzoek is minder aandacht besteed aan lokale initiatieven van burgers op

wijkniveau. De groep burgers die zich bezighoudt met de opwek van duurzame energie en/of het nemen van energiebesparende maatregelen is direct aan hun eigen verbruik gekoppeld en kiezen voor een collectieve aanpak hierin om bijvoorbeeld kosten te besparen.

‘Duurzame Burgers’ is een onderzoeksproject van de Radboud Universiteit (RU). RU kijkt naar hoe burgers in Nederland zich inzetten voor duurzame energie. Duurzame Burgers onderscheidt vier verschillende typen namelijk: windmolencoöperaties, Lokale Duurzame Energie Bedrijven (LDEB’s), inkoopprojecten en ondersteuners (Duurzame Burgers, z.d.). Dit onderzoek richt zich op de groep inkoopprojecten. Deze groep richt zich niet zelf op de opwek van duurzame energie maar wel op het stimuleren van groene stroom. Dit doen zij onder andere door gezamenlijke inkoop van zonnepanelen, subsidies voor burgers of collectieve kortingen bij een groene leverancier.

Binnen dit onderzoek is de focus gelegd op bestaande bewonersnetwerken die zich momenteel inzetten voor andere beleidsdoelen. Naar dit type burgerinitiatief is weinig onderzoek gedaan. Dit onderzoek wil antwoord geven op hoe de gemeente Nijmegen deze bestaande bewonersnetwerken kan stimuleren om een rol te gaan spelen bij het verduurzamen van particuliere woningen en welke beleidsinstrumenten de gemeente kan toepassen.

1.4 DOEL- EN VRAAGSTELLING

De doelstelling van dit onderzoek is inzicht te krijgen in hoe de gemeente Nijmegen bestaande bewonersnetwerken binnen haar gemeente kan stimuleren om particuliere woningeigenaren aan te jagen om hun woningen te verduurzamen en ten einde hierover aanbevelingen te doen aan de gemeente Nijmegen.

Dit onderzoek is gekoppeld aan een stageperiode bij de gemeente Nijmegen op de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling. Dit onderzoek is in opdracht van gemeente Nijmegen uitgevoerd. Het doel is dan ook dat dit onderzoek een bijdrage levert aan de oplossing van het zogeheten praktijkprobleem (Verschuren & Doorewaard, 2015). Dit vraagstuk is echter niet alleen bij gemeente Nijmegen aan de orde maar ook bij andere gemeenten. Dit onderzoek geeft een inzicht over welke beleidsinstrumenten ingezet kunnen worden richting bewonersnetwerken om het uiteindelijke doel te bereiken, namelijk het verduurzamen van particuliere woningen.

Deze doelstelling leidt tot de volgende vraagstelling.

Hoofdvraag:

Welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen inzetten om ervoor te zorgen dat bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren aanjagen om hun woningen samen te verduurzamen?

Deelvragen:

Welke beleidsinstrumenten zet de gemeente Nijmegen momenteel in of heeft de gemeente Nijmegen ingezet met betrekking tot het verduurzamen van particuliere woningen?

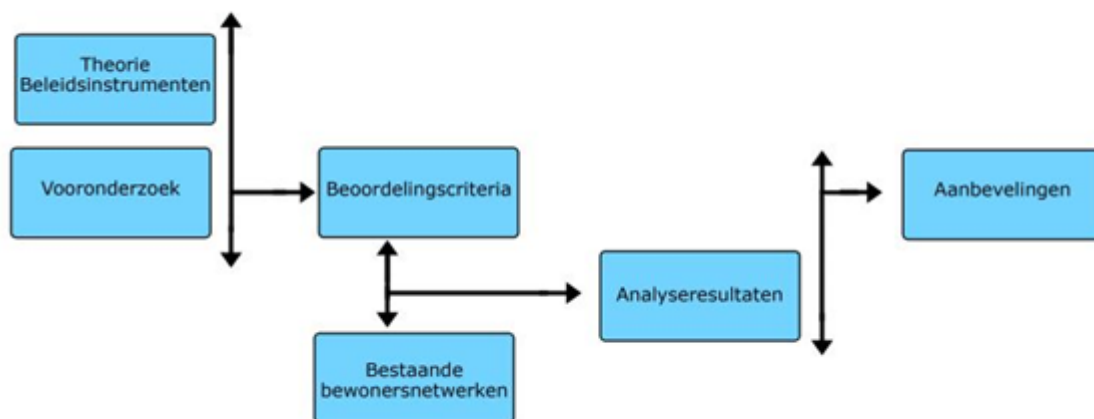
Welke beweegredenen hebben bestaande bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te zetten om hun woning samen te verduurzamen en met welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen dit versterken?

Welke knelpunten zijn er voor bestaande bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te zetten om hun woning samen te verduurzamen en met welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen deze wegnemen?

Welke beleidsinstrumenten moet de gemeente Nijmegen volgens de bewonersnetwerken inzetten, om hen te stimuleren om een rol te spelen bij de verduurzaming van particuliere woningen?

1.5 ONDERZOEKSMODEL

Figuur 2 laat op een globale wijze zien hoe het onderzoek is uitgevoerd om de doelstelling te kunnen bereiken. Eerst zijn de beoordelingscriteria bepaald door een verkenning in de wetenschappelijke literatuur op het gebied van beleidsinstrumenten. Daarna heeft vooronderzoek plaatsgevonden gebaseerd op gesprekken met deskundigen. Onderdeel van het vooronderzoek is een netwerkanalyse, die een selectie heeft gemaakt uit de bestaande bewonersnetwerken. Daarna zijn deze bewonersnetwerken verder onderzocht. Tot slot vond een analyse van de resultaten plaats en deze monden uit in aanbevelingen.

Figuur 1: Onderzoeksmodel

1.6 LEESWIJZER

Hieronder is een beeld geschetst met wat de lezer kan verwachten. In het eerste volgende hoofdstuk 2, zal de theorie uiteengezet zijn die relevant is voor dit onderzoek. Verder is dit hoofdstuk voorzien van een conceptueel model. In hoofdstuk 3 is de methodologie uiteengezet. Waarbij in is gegaan op de onderzoeksstrategie, het onderzoeksmateriaal, de methodologische verantwoording en de typologie. In hoofdstuk 4 is een overzicht opgenomen van welke beleidsinstrumenten de gemeente Nijmegen in het verleden heeft ingezet of momenteel inzet. Dit geeft de lezer in een inzicht en een beeld van het beleid dat de gemeente Nijmegen momenteel voert. De onderzoeksresultaten staan gepresenteerd in hoofdstuk 5 waarbij is gereflecteerd op de theorie in hoofdstuk 2 en de beleidsinstrumenten genoemd in hoofdstuk 4. Tot slot zijn in hoofdstuk de conclusie en aanbevelingen genoteerd.

HOOFDSTUK 2 THEORIE

In dit hoofdstuk zijn de beleidsinstrumententheorie en verschillende typen beleidsinstrumenten uiteengezet. Daarnaast zijn de verschillende rollen die de overheid kan aannemen ten opzichte van haar burgers nader toegelicht. Tot slot op basis van deze theorieën een conceptueel model opgenomen en een tabel met de definitie van de belangrijkste kernbegrippen.

2.1 BELEIDSINSTRUMENTENTHEORIE

Beleidsinstrumenten zijn in de literatuur op verschillende manieren gedefinieerd. Zo verstaat Ringeling onder een beleidsinstrument: *‘een verzameling van beleidsactiviteiten die overeenkomstige kenmerken vertonen en die zijn gericht op de beïnvloeding van bestuurlijke en maatschappelijke processen’* (1983, p.7). Bressers maakt een kanttekening hierbij, namelijk dat wanneer men ‘activiteiten’ onder een beleidsinstrument laat vallen het lastig is om nog te spreken over het toepassen hiervan (1994, p.126). De definitie van Hoogerwerf en Herweijer is veel vollediger en meer van toepassing voor dit onderzoek. Namelijk: *‘alles wat een actor gebruikt of kan gebruiken om het bereiken van een of meer doeleinden te bevorderen’* (2008, p.22). Gezien het feit dat het alleen om beleidsinstrumenten van de overheid gaat is deze definitie iets aangepast. Onder beleidsinstrumenten binnen dit onderzoek is verstaan: *alle middelen die door overheidsactoren ingezet worden of ingezet kunnen worden om het bereiken van een of meer doeleinden te bevorderen.*

De overheid kan gebruik maken van verschillende middelen om het halen van bepaalde doeleinden te bevorderen. Verschillende theorieën zijn ontwikkeld om beleidsinstrumenten te kunnen onderscheiden van elkaar en in te delen in categorieën. Zo is er de klassieke benadering van de zweep, de peen en de preek (Hoogerwerf & Herweijer, 2008). Deze zijn gericht op het beïnvloeden van bepaald gedrag. Bij dit onderzoek gaat het ook om het beïnvloeden van een bepaald gedrag, namelijk dat bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren een rol gaan spelen bij het verduurzamen van particuliere woningen. Onder de zweep zijn de juridische voorschriften verstaan. Bij het voorhouden van de peen moet men denken aan financiële prikkels. Tot slot gaat het bij de preek om de informatieoverdracht. De Bruijn en Ten Heuvelhof onderscheiden ook drie typen instrumenten die de overheid in kan zetten namelijk de regelgevende, financiële en communicatieve instrumenten (1991). Deze indeling is vrijwel identiek aan die van de klassieke benadering van de zweep, de peen en de preek.

Over het algemeen is bij de inzet van regelgevende instrumenten het doel van de overheid om de machtsbalans tussen verschillende actoren te bepalen en de structuur van het netwerk te veranderen. Bij financiële instrumenten is het doel om directe invloed uit te oefenen op de actoren zelf door actoren te lokken door bijvoorbeeld het aanbieden van een subsidie of aantrekkelijke lening. Maar het kan actoren ook beperken door fiscale maatregelen bij hen op te leggen. Tot slot is het doel van de communicatieve instrumenten om opvattingen van actoren te veranderen. Dit gebeurt door middel van kennisoverdracht (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1991).

Van der Doelen (1989) maakt naast de indeling van de juridische, economische (financiële) en communicatieve instrumenten een onderscheid op basis van de werking van de instrumenten. Zo maakt van der Doelen onderscheid tussen een verruimende of beperkende werking van het instrument. Wanneer de formele keuzevrijheid van de doelgroep aanwezig is, dan is sprake van een verruimend karakter van een beleidsinstrument. Wanneer deze afwezig is dan is sprake van een beperkend karakter. Daarnaast kan sprake zijn van een algemeen of individueel instrument. Bij algemene instrumenten is weinig specifieke kennis van de doelgroep en weinig contact tussen de overheid en de doelgroep. Bij een individueel toegepast instrument is er juist wel veel informatie over de situatie van de doelgroep.

Tot slot kan een instrument een dirigerend of constituerend karakter hebben volgens van der Doelen. Waarbij constituerend gericht is op lange termijn beïnvloeding en dirigerend op beïnvloeding voor korte termijn.

Bij dit onderzoek is gekozen voor een onderscheid tussen juridische / regelgevende instrumenten, financiële instrumenten en communicatieve instrumenten om de beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen inzet of kan inzetten in kaart te brengen. In Hoofdstuk 5 is een nadere toelichting gegeven van beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen heeft ingezet in het verleden of momenteel inzet op het gebied van duurzaam wonen.

2.2 KEUZE EN ONTWERPEN VAN BELEIDSINSTRUMENTEN

Bij de keuze en het ontwerpen van een beleidsinstrument kunnen volgens Bressers grofweg drie verschillende zaken in acht worden genomen (1994): de effectiviteit, de uitvoerbaarheid en de haalbaarheid. De effectiviteit van beleidsinstrumenten is onder andere afhankelijk van de invloed die het toegepaste instrument heeft op de directe doelgroep. Daarnaast is de effectiviteit van een beleidsinstrument ook voor een groot deel afhankelijk van 'indirecte' effecten volgens Bressers (1994). Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de vraag welke rol de leden van deze doelgroep eventueel in het beleidsnetwerk daardoor gaan spelen.

Daarnaast speelt ook de uitvoerbaarheid een belangrijke rol. Volgens Bressers bestaat het uitvoeringsproces niet alleen uit pogingen om de instrumenten toe te passen. Volgens hem bestaat het uitvoeringsproces daarnaast ook uit pogingen om de toepassing ervan te verhinderen. Daarnaast is het volgens Bresser belangrijk om te realiseren dat overheidsinstanties niet de enige actoren zijn die betrokken zijn bij de uitvoering van een beleidsinstrument. Beleidsuitvoering is een interactieproces tussen uitvoerende instanties en de doelgroepen (Glasbergen, 1984).

Tot slot moet ook naar de haalbaarheid van een beleidsinstrument worden gekeken. Overwegingen van uitvoerbaarheid en effectiviteit verklaren slechts ten dele volgens Bresser waarom voor een beleidsinstrument wordt gekozen (1994). De verhouding tussen overheidsactoren en de doelgroep in het beleidsnetwerk lijkt een aanvullende verklaring te kunnen bieden. Daarnaast worden beleidsinstrumenten deels gekozen vanuit traditie, modieuze overwegingen, vanwege internationale context, aanwezigheid van deskundigheid en instituties voor het gekozen instrument, verwachte verdelingseffecten of verwachte flexibiliteit (Bressers, Pullen en Schuddeboom, 1990, pp. 46-49).

2.3 TYPEN BELEIDSINSTRUMENTEN

In deze paragraaf zijn de verschillende typen beleidsinstrumenten die eerder genoemd zijn nader uitgezet en gelinkt aan voorbeelden die te maken hebben met energiebesparing in huishoudens. Voor het onderzoek is gekozen voor een drieling van instrumenten, namelijk de juridische / regelgevende instrumenten, financiële instrumenten en communicatieve instrumenten.

2.3.1 JURIDISCHE / REGELGEVENDE INSTRUMENTEN

Van den Heuvel brengt een drieling aan binnen het juridische beleidsinstrumentarium (2005). Deze drieling is een variatie op de indeling zoals die door Holterman is geïntroduceerd (1995, p.123). Bij deze drieling is uitgegaan van:

1. Instrumenten met een algemene werking, voorbeelden zijn: wetten, belastingverordeningen, subsidie- en inspraakverordeningen, plannen en beleidsregels.
2. Instrumenten wel een algemene werking, maar die slechts op specifieke gevallen betrekking

hebben. Voorbeelden hiervan zijn: vergunningen, concessies, dispensaties, subsidies en heffingen.

3. Instrumenten met een horizontale werking. Dit houdt in dat in de relatie tussen overheidsbestuur en burger, beide partijen als even belangrijk wordt geacht. Voorbeelden zijn een overeenkomst en convenant.

Als het gaat om juridische / regelgevende instrumenten dan krijgen woningeigenaren onder andere te maken het Bouwbesluit. Deze stelt eisen aan de energiezuinigheid aan zowel nieuwbouw als bestaande bouw. Wanneer er sprake is van renovatie dan moeten aan bepaalde eisen worden voldaan door woningeigenaren als het gaat om bijvoorbeeld isolatie.

Lokale overheden hebben niet de invloed om strengere eisen te stellen dan de eisen die nationaal bepaald zijn (Murphy et al. 2012). Uit het onderzoek van Murphy et al. blijkt dat ondervraagden de impact van regelgeving met betrekking tot energieprestatie in huishoudens over het algemeen verwaarloosbaar vinden. Het merendeel van de ondervraagden blijkt afwijzend te zijn wat betreft het toe passen van regelgevende instrumenten. Een paar respondenten vinden dat juridische instrumenten een grotere rol zou moeten spelen. Voorbeelden die genoemd zijn is het opstellen van barrières om huishoudens te dwingen om maatregelen aan hun woning te nemen. Woningeigenaren nemen in dit geval maatregelen aan hun woning omdat het moet.

2.3.2 FINANCIËLE INSTRUMENTEN

De overheid kan financiële instrumenten inzetten om een gedragsalternatief aantrekkelijk te maken voor een bepaalde doelgroep (van den Heuvel, 2005). Voornamelijk bij een groep met een zwakke economische positie kan een hoge negatieve of positieve financiële prikkel een groot effect teweeg brengen. Deze groep is naar verwachting gevoeliger voor deze prikkel (Van de Peppel, 1995). Een bekend voorbeeld van een financieel instrument is de subsidie. Het doel van de subsidie is om de hoeveelheid of de kwaliteit van een activiteit te beïnvloeden (van den Heuvel, 2005). Door subsidieregelingen aan te bieden aan particuliere woningeigenaren kan de verhoudingen tussen kosten en baten gunstiger worden om over te gaan op energiebesparende maatregelen. Daarnaast is de lening een voorbeeld van een ander financieel instrument dat de overheid kan inzetten.

De overheid kan financiële knelpunten voor particuliere woningeigenaren wegnemen door een subsidie en/of lening aan te bieden. Voorbeelden van financiële knelpunten voor woningeigenaren zijn beperkte rentabiliteit van de investeringen en kapitaalgebrek (Haselhoeft et. al, 2013). Bewonersnetwerken kunnen gebrek hebben aan bepaalde toerusting in de vorm van geld, tijd en vaardigheden (Platform 31, 2012). Daarnaast hebben financiële prikkels ook een gunstige werking op de attentie (Daniëls et. al 2007). Zo kunnen woningeigenaren hierdoor op de hoogte zijn gebracht van verschillende technologieën op het gebied van energiebesparing doordat zij zich in de subsidieregeling verdiepen.

Echter hebben subsidieregelingen als nadeel dat free riders kunnen ontstaan. Met betrekking tot dit onderzoek zal het dan gaan om woningeigenaren die gebruik maken van de subsidieregeling terwijl zij ook de energiebesparende maatregel hadden genomen zonder subsidie (Haselhoeft et al. 2013). Uit een onderzoek van Murphy et al. (2012) naar de inzet van overheidsinstrumenten om energieprestatie te verbeteren in Nederlandse huishoudens, blijkt dat ongeveer 50% van de huishoudens die gebruik hebben gemaakt van de zogeheten 'Meer met Minder-subsidie' (MmM-subsidie) de maatregelen ook hadden genomen zonder subsidie.

Verder blijkt uit het onderzoek dat grote kritiekpunten op de subsidies en leningen vanuit huishoudens zijn dat ze te veel gefragmenteerd zijn en niet stabiel. Daarnaast zijn subsidies erg

kortdurend volgens huishoudens. Voor leningen zijn de voornaamste kritiekpunten vanuit huishoudens dat het rentepercentage te weinig (slechts 1 tot 1.5%) onder het marktpercentage ligt, ze niet bekend zijn bij het publiek en daardoor nauwelijks zijn gebruikt en dat ze ook niet de beoogde doelgroep met lage inkomens bereiken.

De heffing is de tegenhanger van de subsidie. Gedragsbeïnvloeding in de negatieve zin vindt hierbij plaats, namelijk om ongewenste activiteiten tegen te gaan. Wanneer heffingen uitsluitend zijn ingezet om gedrag patronen te beïnvloeden dan gaat het om zogeheten regulerende heffingen. Daarnaast is een ander financieel instrument dat in gezet kan worden de lening.

2.3.3 COMMUNICATIEVE INSTRUMENTEN

Wanneer de overheid communicatie als beleidsinstrument inzet dan gaat het om de informatieoverdracht om externe effecten in de samenleving te bewerkstelligen (van den Heuvel, 2005). Zoals al eerder genoemd kan men de communicatieve instrumenten zien als 'de preek'. Overheden kunnen dit type instrument inzetten om een bepaald gedrag te beïnvloeden of te bewerkstelligen bij burgers. Belangrijk is dan voor de overheid om te weten wat burgers beweegt om gezamenlijk aan de slag te gaan. Wanneer de overheid deze beweegredenen weet kan zij hierop gericht haar communicatieve instrumenten inzetten. In een publicatie van Platform31 zijn verschillende beweegredenen van burgers om actief te zijn binnen de buurt van elkaar onderscheiden (2012). Doelgerichte, sociale en plichtgetrouwde motieven zijn genoemd. Bij doelgerichte motieven wil men maatschappelijke problemen aanpakken en heeft men de wens om verbeteringen door te voeren binnen de buurt. Buurtbewoners kunnen ook mee doen aan initiatieven omdat zij het leuk en interessant vinden om samen actief te zijn (sociale motieven). Echter kan ook blijken dat het animo laag is. Dit is een van de knelpunten die bewonersnetwerken ervaren bij het bereiken van een gezamenlijk doel (Platform31, 2012). De motivatie van een bepaald initiatief past dan niet bij de belangen van andere buurtbewoners. Bij plichtgetrouwe motieven mensen het als hun plicht om een bijdrage te leveren aan de buurt of de samenleving. Tot slot kan sprake zijn van eigenbelang. Voorbeelden hiervan zijn het oplossen van een particulier probleem of het opdoen van bepaalde werkervaring.

In een adviesrapport van Nicis Adviescollege (2011) over duurzame stedelijke ontwikkeling staat te lezen dat er verschillende aanleidingen voor particuliere woningeigenaren zijn om tot energiebesparing in bestaande woningen te willen komen. Zo kan men het verduurzamen van hun woning belangrijk vinden uit milieuoverwegingen. Daarnaast kan het woningeigenaren aanzetten omdat het kostenbesparing oplevert. Volgens NCIS speelt eigen belang een grotere rol dan milieuoverwegingen. In het geval van milieuoverwegingen gaat men bewust met het milieu om. Kostenbesparing komt voort doordat men een lagere energiekosten heeft. Daarnaast leidt energiebesparing tot financieel rendement. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat het belangrijkste argument voor huishoudens de kostenbesparing op de energierekening is als het gaat om het nemen van energiebesparende maatregelen aan de woning (Kets et al. 2003; Meijer et al. (2009b). Mensen zijn zich ook niet altijd bewust van hoeveel energie zij verbruiken. Zij hebben daarnaast geen inzicht in de gevolgen voor het milieu (Haselhoef et. al, 2013). De overheid kan voornamelijk met communicatieve instrumenten inspelen op deze beweegredenen.

Communicatieve instrumenten met betrekking tot het stimuleren van het verduurzamen van particuliere woningen, zijn door de overheid voornamelijk ingezet om barrières te verminderen die ontstaan door het gebrek aan informatie bij huishoudens. Verschillende maatschappelijke organisaties zoals Milieu Centraal merken een groeiende informatiebehoefte vanuit huishoudens over energiebesparende maatregelen (Murphy et al., 2012). Er blijkt vaak een gebrek te zijn aan goede

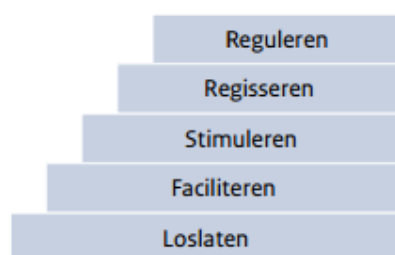
informatie volgens een adviesrapport van Nicis Adviescollege (2011). Veel informatie is bekend over energiebesparingsmogelijkheden maar weinig zicht op de combinaties van verschillende maatregelen en de uitvoering van zinvolle en rendabele maatregelen met een goede prijs-kwaliteitsverhouding. Tot slot bestaat een gebrek aan aanbod van totaalconcepten. Wanneer de woningeigenaar besluit om energiebesparende maatregelen te nemen dan weet hij vaak niet waar hij naartoe moet voor zowel de producten, het advies of de daadwerkelijke installatie. Platform31 beaamt dit een van de knelpunten die volgens hen burgers ervaren, is dat zij niet altijd de juiste weg weten te vinden naar zowel overheidsinstanties als andere instanties die zij nodig hebben voor het bereiken naar een gezamenlijk doel (2012). Uit onderzoek van Joosten et al. blijkt dat huishoudens sneller overgaan tot het nemen van energiebesparende maatregelen wanneer zij advies hebben gekregen op maat (2004). Dit is tevens een bevinding van Murphy et al., uit hun onderzoek blijkt dat burgers vooral positief reageren op gepersonaliseerde informatie (2012).

Bewonersnetwerken geven aan dat zij als knelpunt kunnen ervaren dat er een gebrek is aan empathie (Platform 31, 2012). Zij ervaren een gebrek aan inlevingsvermogen en begrip bij samenwerking met overheidsinstanties. Voor communicatieve instrumenten geldt dat moeten aansluiten in de op de behoefte van de woningeigenaar. Dit betekent dat de overheid zich moet inleven in de woningeigenaar.

2.4 DE RELATIE TUSSEN OVERHEID EN BURGERS

Bij het ontwerpen en toepassen van instrumenten op het gebied van duurzaam wonen is het van belang wat de relatie tussen de overheid en de burgers moet zijn. Bij dit onderzoek is het ook de vraag hoe de gemeente bewonersnetwerken kan stimuleren. Belangrijk is dan om te weten welke mogelijke rollen de gemeente Nijmegen kan aannemen om dit te bereiken. De gemeente kan namelijk verschillende rollen aannemen ten opzichte van haar burgers wanneer zij beleidsinstrumenten inzet.

Mulder en Visser hebben onderzoek uitgevoerd voor TNS NIPO (2003) over de verwachtingen van de consument ten aanzien van de overheid. Hieruit blijkt dat de consument enerzijds een overtuigend optreden van de overheid verwacht maar anderzijds ook niet betutteld wilt worden. In de literatuur verschillende theorieën genoemd die ingaan op welke concrete rollen de overheid kan aannemen binnen de samenleving. De Raad voor het openbaar bestuur (ROB) heeft een zogeheten overheidsparticipatietrap ontworpen met vijf treden die de overheid moet helpen bij het kiezen van een passende rol (2012). Deze vijf treden zijn reguleren, regisseren, stimuleren, faciliteren en loslaten, zie onderstaand figuur 3.

Figuur 2: De overheidsparticipatietrap, bron: ROB 2012

Hierna volgt een korte uitleg van elke rol.

- 1) Loslaten: Wanneer de overheid een taak helemaal loslaat, heeft ze inhoudelijk noch in het proces enige bemoeienis.
- 2) Faciliteren: De overheid kiest een faciliterende rol als het initiatief van elders komt en er belang in ziet om dat mogelijk te maken.
- 3) Stimuleren: Wanneer de overheid de wens heeft dat een bepaald beleid of een interventie van de grond komt, maar de realisatie daarvan laat ze over aan anderen. De overheid zoekt slechts naar de mogelijkheden om dit van de grond te krijgen.
- 4) Regisseren: Wanneer de overheid hiervoor kiest, hebben andere partijen ook een rol, maar hecht de overheid er belang aan om de regie te hebben.
- 5) Reguleren: Dit is het zwaarste instrument dat de overheid kan inzetten, namelijk regulering door wet- en regelgeving (ROB, 2012, pp. 67-68).

2.5 CONCEPTUEEL MODEL

In het theoretisch kader zijn verschillende beleidsinstrumenten besproken. Uiteindelijk is de keuze gemaakt om bij dit onderzoek de klassieke benadering van *de zweep, de peen en de preek* te gebruiken voor het onderzoek. Dit is voor dit onderzoek vertaald naar juridische / regelgevende instrumenten, financiële instrumenten en communicatieve instrumenten. Dit heeft geleid tot het volgende conceptueel model grafisch weergegeven in figuur 4.

Figuur 3: Conceptueel model

Deze beleidsinstrumenten staan in relatie tot het te bereiken doel, namelijk het stimuleren van bestaande bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te jagen tot het verduurzamen van hun woningen. Dit leidt vervolgens tot het uiteindelijke doel de verduurzaming van particuliere woningen. In onderstaande tabel 1 staan de kernbegrippen van dit onderzoek gedefinieerd.

Beleidsinstrumenten	<i>Alle middelen die door overheidsactoren ingezet worden of ingezet kunnen worden om het bereiken van een of meer doeleinden te bevorderen onder verdeeld in juridische/ regelgevend instrumenten, financiële</i>
---------------------	--

	<i>instrumenten en communicatieve instrumenten.</i>
Bewonersnetwerken	<i>Initiatieven opgezet door burgers om gezamenlijk een maatschappelijk doel te realiseren.</i>
Verduurzaming particuliere woningen	<i>De inzet van maatregelen door particuliere woningeigenaren die ervoor zorgen dat hun woning verduurzaamt. Hierbij ligt de focus binnen dit onderzoek op energiebesparende en duurzame energie opwekkende maatregelen. Daarnaast kan men ook denken aan maatregelen zoals de realisatie van een groen dak of het afkoppelen van de regenwaterafvoer.</i>

Tabel 1: Definitie kernbegrippen

HOOFDSTUK 3 METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk is onder andere de onderzoekstrategie opgenomen. Deze geeft een inzicht en een motivatie over de strategie waarvoor gekozen is bij het uitvoeren van dit onderzoek. Daarnaast is ook het onderzoeksmateriaal nader omschreven in dit hoofdstuk.

3.1 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Het doel van dit onderzoek is een diepgaand inzicht te verkrijgen in meerdere onderzoekseenheden. Het gaat om de analyse van de ervaringen die de bewonersnetwerken hebben gehad die bezig zijn geweest met het verduurzamen van particuliere woningen. Dit onderzoek bestaat uit een smal domein met een aantal onderzoekseenheden, de zogenaamde cases. Verschillende bewonersnetwerken zijn als case geselecteerd gedurende het onderzoek en onderzocht. Daarom is de casestudy een geschikte onderzoekstrategie hiervoor (Doorewaard & Verschuren, 2015).

De bevindingen binnen dit onderzoek zijn beschouwend gerapporteerd. De gegevens zijn voornamelijk verzameld en geanalyseerd door empirisch onderzoek in het veld. Voor het onderzoek zijn verschillende cases binnen de gemeente Nijmegen geselecteerd. De reden hiervoor is omdat tijdens een stage bij de gemeente Nijmegen gegevens zijn verzameld en dit onderzoek vindt plaats in opdracht van de gemeente Nijmegen. Daarnaast is de gemeente Nijmegen een vooruitstrevende gemeente op het gebied van duurzaamheid en zijn tal van bewonersnetwerken te vinden binnen de gemeente Nijmegen die geschikt zijn als case.

Door middel van documentenanalyse en gesprekken met beleidsadviseurs van de gemeente Nijmegen is een antwoord gegeven op de eerste deelvraag. Voor de andere deelvragen geldt dat hiervoor gegevens zijn verzameld door middel van semigestructureerde vragenlijsten. Deze zijn voorgelegd in diepte-interviews. Voor deze strategie is gekozen omdat de gewenste informatie kan worden verkregen door specifieke vragen te stellen. Daarnaast kan bij een semigestructureerde vragenlijst de onderzoeker afwijken van de vragen en doorvragen om tot de gewenste informatie te komen. De interviewvragen zijn opgesteld aan de hand van de hoofd- en deelvragen. Een overzicht hiervan is in bijlage 1 opgenomen.

Verschillende bewonersnetwerken zijn geïnterviewd. Acht bewonersnetwerken hebben ervaring met het samen verduurzamen van woningen. Zeven bewonersnetwerken hebben interesse getoond in het onderzoek en onderwerp. Twee verschillende vragenlijsten zijn hiervoor opgesteld. Namelijk voor bewonersnetwerken die ervaring hebben met het verduurzamen van particuliere woningen en voor bewonersnetwerken die deze ervaring nog niet hebben en zijn geïnterviewd over de verwachtingen. Door zowel te kijken naar ervaringen en verwachtingen is een goed beeld geschetst van wat enerzijds heeft uitgewezen dat bewonersnetwerken daadwerkelijk stimuleert aangevuld met aanbevelingen. Anderzijds is ook een beeld geschetst over wat verwachtingen zijn van bewonersnetwerken die helemaal geen ervaring hebben.

De interviews zijn opgenomen en vervolgens in transcripten uitgewerkt. Deze transcripten zijn geanalyseerd met behulp van de analyse methode die ook gebruikt is bij de 'the grounded theory' (Creswell, 2012). Bij de toepassing van 'the grounded theory' zijn labels toegevoegd aan verschillende citaten. Bij dit onderzoek zijn de labels, waarnaar gezocht is in de transcripten, voorafgaand bedacht. Hiermee wijkt deze methode af van 'the grounded theory' waarbij labels tijdens het analyseren ontstaan. In de transcripten is gezocht naar beweegredenen, knelpunten, ervaringen, aanbevelingen en verwachtingen. Deze labels zijn vervolgens per bewonersnetwerk apart genoteerd. Daarna is gezocht naar overeenkomsten tussen deze labels. De labels die overeenkomsten met elkaar vertonen zijn

vervolgens ingedeeld in categorieën. In de bijlagen 6 t/m 10 van dit onderzoek zijn tabellen opgenomen met de gekozen categorieën. De labels zijn hierin geordend en voorzien van een korte toelichting. In hoofdstuk 4 van dit onderzoek zijn deze tabellen nader toegelicht.

3.2 ONDERZOEKSMATERIAAL

De onderzoeksobjecten waar informatie over is verzameld zijn de beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen momenteel inzet of heeft ingezet. Daarnaast zijn ervaringen, verwachtingen en aanbevelingen onderzocht van bestaande bewonersnetwerken in Nijmegen.

3.2.1 BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor dit onderzoek is onder andere gekeken naar wat in de literatuur bekend is over beleidsinstrumenten in de algemene zin. Daarnaast is voor dit onderzoek gekeken naar wat in de literatuur bekend is over beleidsinstrumenten op het gebied van het verduurzamen van particuliere woningen. In de deelvragen is ook opgenomen welke beleidsinstrumenten de gemeente Nijmegen momenteel inzet of in het verleden heeft ingezet met betrekking tot het verduurzamen van particuliere woningen. Om hier een antwoord op te geven is gebruik gemaakt van informatie op de webpagina van de gemeente Nijmegen waarop verschillende beleidsinstrumenten staan beschreven. Dit overzicht is verder aangevuld met behulp van beleidsdocumenten en gesprekken met o.a. Kim Kerkhoffs en Jos van der Lint. Het doel en de werking van het beleidsinstrument is toegelicht.

3.2.2 BEWONERSNETWERKEN

Voor dit onderzoek is de definitie van een bewonersnetwerk '*Initiatieven opgezet door burgers om gezamenlijk een maatschappelijk doel te realiseren.*' Door de brede definitie kan onder het begrip bewonersnetwerk onder andere bewonersplatforms, verenigingen, stichtingen en VvE's worden verstaan. Met bewonersnetwerken die ervaring hebben met het verduurzamen van hun woningen zijn interviews afgenomen. Daarnaast is gesproken met bewonersnetwerken die momenteel bezig zijn met het onderwerp. Tot slot is gesproken met bewonersnetwerken die niet bezig zijn met het onderwerp binnen hun netwerk. In bijlage 4 is een respondentenlijst opgenomen van de bewonersnetwerken die hebben deelgenomen. In bijlage 5 staan deze bewonersnetwerken nader omschreven. De selectie van bewonersnetwerken heeft plaatsgevonden door middel van een netwerkanalyse. Door gesprekken met verschillende personen te voeren die kennis hebben van verschillende bewonersnetwerken. Deze gesprekken hebben voornamelijk plaatsgevonden met personen binnen de afdeling van Ruimtelijke Ontwikkeling. Gesproken is onder andere met beleidsadviseurs van de gemeente Nijmegen. Daarnaast is er ook nog gesproken met Jos van der Lint van Loket Duurzaam Wonen en Michiel ten Dolle van de afdeling Wijkmanagement. Op basis hiervan is een selectie naar voren gekomen.

Daarnaast zijn verschillende documenten over deze bewonersnetwerken bestudeerd. Dit zijn persberichten die vrij gegeven zijn door de gemeente Nijmegen of informatie die op de website van de bewonersnetwerken zelf te vinden is. Daarnaast zijn documenten van Energieplein Nijmegen en het Groene Hert bestudeerd die zich bezig hebben gehouden met verschillende bewonersnetwerken. Deze documenten zijn voornamelijk gebruikt om achtergrond informatie te vergaren over de bewonersnetwerken waarmee een interview is afgenomen.

HOOFDSTUK 4 ONDERZOEKSRESULTATEN

In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten van dit onderzoek gepresenteerd. Allereerst zijn de beleidsinstrumenten van de gemeente Nijmegen uiteengezet. Vervolgens zijn de ervaringen, aanbevelingen en verwachtingen van bewonersnetwerken met verschillende beleidsinstrumenten in dit hoofdstuk verwerkt. Tot slot vindt een reflectie op de theorie besproken in hoofdstuk 2 plaats.

4.1 BELEIDSINSTRUMENTEN GEMEENTE NIJMEGEN

In deze paragraaf is een overzicht opgesteld van welke instrumenten de gemeente Nijmegen momenteel inzet of afgelopen jaren heeft ingezet. Bij dit overzicht is de werking en het doel van de beleidsinstrumenten nader toegelicht. Deze onderzoeksresultaten zijn verkregen door middel van documentenanalyse en gesprekken met beleidsadviseurs verbonden aan de gemeente Nijmegen.

4.1.1 JURIDISCHE / REGELGEVENDE BELEIDSINSTRUMENTEN

BOUWBESLUIT

In het Bouwbesluit staat vermeld dat wanneer men maatregelen aan de woning neemt, dat deze moeten voldoen aan bepaalde eisen als het gaat om bijvoorbeeld isolatie, waterafvoer (BRISbouwbesluit online, z.d.). Verder geldt voor beschermde monumenten en stadsbeeldobjecten dat bij sommigen maatregelen aan speciale voorwaarden moeten worden voldaan. Zonnepanelen, zonneboilers en windturbines mogen bij deze panden niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg. Bij speciale dakbedekking is het plaatsen van zonnepanelen en zonneboilers niet toegestaan (Gemeente Nijmegen, 2016).

HET OMGEVINGSLOKET

Het Omgevingsloket geeft aan of men een vergunning nodig heeft voor een bepaalde verbouwing, men kan hiervoor ook terecht bij de Omgevingsdienst Rijk van Nijmegen (ODRN). Voor monumenten/beschermde stadsgezichten kan men contact op nemen met de gemeente Nijmegen zelf.

4.1.2 FINANCIËLE BELEIDSINSTRUMENTEN

PREMIEREGELING ENERGIEBESPARENDE MAATREGELEN (PEM)

Deze premieregeling is in 2011 gestart. Deze subsidie konden particuliere woningeigenaren aanwenden wanneer zij energiebesparende en/of duurzame energieopwekkende maatregelen aan hun huis troffen. Per 1 januari 2016 is deze gestopt. Hier is in deze jaren veel gebruik van gemaakt door particuliere woningeigenaren. In het Milieujaarverslag staat te lezen dat in alleen al 2014 1641 woningeigenaren gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling (Gemeente Nijmegen, 2015).

Het doel van deze subsidieregeling was om particuliere woningeigenaren aan te jagen en te prikkelen om deze maatregelen te nemen. De redenen waarom deze regeling stop is gezet is ten eerste omdat het doel bereikt was. Het verduurzamen van woningen is de afgelopen jaren steeds meer onder de aandacht gekomen. Het tweede argument is dat bij deze subsidieregeling het geld van de gemeente wordt uitgegeven en niet meer terugkomt. De gemeente Nijmegen vindt het zinnvoller om mensen als alternatief de duurzaamheidslening aan te bieden. Meer mensen kunnen hiervan gebruik maken.

Met de inzet van de subsidieregeling in 2011 is tegelijkertijd ook een extra subsidie uitgekeerd aan personen die gezamenlijk maatregelen aan hun woning troffen. Het doel van deze subsidie was om

woningeigenaren te stimuleren om samen met vrienden, buren of kennissen hun huis energiezuiniger te maken. In een collegebesluit is te lezen dat deze maatregel zijn doel helaas is voorbij geschoten. Voornamelijk bedrijven maakte gebruik van de zogeheten burenbonus door individuele aanvragen te bundelen en vervolgens aan te bieden als groep (Kerckhoffs, 2015).

PROJECTBUDGET

In het verleden is ook een budget gereserveerd voor wijk gebonden initiatieven. Dit budget bedroeg jaarlijks 100.000 euro. Op dit budget konden groepen aanspraak maken die een buurt- of straatproject op wilden zetten waarbij zij gezamenlijk aan de slag gingen om woningen energiezuiniger te maken (Kerckhoffs, 2011). Er is echter nauwelijks van dit budget gebruik gemaakt waarschijnlijk omdat dit ook te algemeen gedefinieerd was. Bewoners wisten hierdoor niet van het bestaan van dit budget af (Persoonlijke communicatie Kim Kerckhoffs, 09-03-2016). Dit instrument zet de gemeente Nijmegen momenteel niet meer in.

SUBSIDIE AFKOPPELEN REGENWATERAFVOER EN AANLEG VAN GROENE DAKEN

De gemeente Nijmegen biedt al meer dan 10 jaar een subsidieregeling aan voor mensen die hun regenwaterafvoer willen afkoppelen van de riolering. Hierbij worden regenpijpen bijvoorbeeld op een infiltratievoorziening in de eigen tuin aangesloten of laat men regenwater aan de oppervlakte in de tuin in de bodem zakken. Ook bedrijven en woningcorporaties maken hier gebruik van. Elk jaar wordt tussen 0.5 en 1 ha. verhard dakoppervlak met subsidie afgekoppeld van het riool.

Sinds 2010 kan men subsidie krijgen bij de aanleg van een groendak. Een groendak buffert het regenwater daar waar het valt en voorkomt dat alle water van het dak naar de riolering afstroomt. In de 5 jaar dat deze regeling bestaat zien we een duidelijke toename van groene daken. Het afkoppelen van regenwaterafvoer en de aanleg van groene daken zorgt ervoor dat riolering, waterzuivering en oppervlaktewater zoals de Waal minder belast raken de overstort van vuilwater gemengd met regenwater. Daarnaast zorgt het ook voor de aanvulling van het grondwater (Gemeente Nijmegen, z.d.).

DUURZAAMHEIDSLENING

Inwoners van de gemeente Nijmegen kunnen terecht bij de gemeente voor een duurzaamheidslening. Men kan deze lening aanvragen op 23 maatregelen die leiden tot energiebesparing, verhoging van comfort en een hoger energielabel. Het gaat hierbij om het installeren, plaatsen of aanbrengen van o.a.: een warmtepomp, zonnepanelen, zonneboiler, kleine windmolen, gevel- en spouwmuurisolatie, dakisolatie, vloerisolatie, raamisolatie en energiezuinige verwarmingsinstallatie (Gemeente Nijmegen, z.d.). Deze regeling was gericht op bestaande bouw, maar sinds 1 januari 2016 kan de duurzaamheidslening ook aangevraagd worden voor nieuwbouwwoningen als men de EPC (Energie Prestatie Coëfficient) naar 0 brengt. Ook is er een lening speciaal voor non-profit organisaties als verenigingen, stichtingen en energiecoöperaties. Een lening is geen subsidie, want geld lenen kost geld, toch zien we in het eerste half jaar 2016 al een toename van 30% in de aanvragen (Persoonlijke communicatie met J. van der Lint, 10-06-2016).

SUBSIDIE BEWONERSPARTICIPATIE EN WIJKACTIVITEITEN

Naast de financiële instrumenten die de gemeente Nijmegen aanbiedt op het terrein van duurzaam wonen heeft de gemeente ook een algemenere subsidie waar bewonersnetwerken gebruik van kunnen maken (Gemeente Nijmegen, z.d.). Deze subsidie kan gebruikt worden wanneer bewoners bepaalde activiteiten willen organiseren die de samenwerking binnen de buurt en haar bewoners bevorderen.

4.1.3 COMMUNICATIEVE BELEIDSINSTRUMENTEN

HET GROENE HERT

In 2007 is met de vormgeving van het duurzaamheidsbeleid besloten om een beeldmerk te creëren voor de campagnes van de gemeente Nijmegen op het gebied van duurzaamheid: Ons Groene Hert. Deze campagnes waren er op gericht om mensen te enthousiasmeren. Dit beeldmerk kreeg verder vorm in de klimaatwinkel: Het Groene Hert. Deze winkel werd in 2011 samen met Stichting Onderwijs- en Milieuprojecten in de Burchtstraat betrokken om een fysiek punt te creëren voor de inwoners van Nijmegen: een duurzaam punt. Men kon hier terecht voor informatie en advies over energiebesparende maatregelen en ook voor de aanvraag van subsidieregelingen (Decates, 2013). In mei 2013 is Stichting het Groene Hert failliet verklaard.

ENERGIEPLEIN NIJMEGEN

In 2014 is Energieplein Nijmegen gestart. Doel van het Energieplein Nijmegen was om groepen woningeigenaren te ondersteunen om samen energiezuiniger te worden (Gemeente Nijmegen, 2014). In de wijken Hees en Heseveld zijn zij aan de slag gegaan. Hier was veel belangstelling voor maar uiteindelijk heeft dit niet de gewenste resultaten in de uitvoering opgeleverd (Persoonlijke communicatie Kim Kerckhoffs, 09-03-2016).

LOKET DUURZAAM WONEN

Bij Loket Duurzaam Wonen kunnen bewoners van Nijmegen terecht voor vragen, informatie en advies over energiezuinig wonen, verduurzaming van de leefomgeving, opwekken van hernieuwbare energie en subsidie- en financieringsregelingen. Het voormalige Waterservicepunt is 2 jaar lang ook opgegaan in dit loket. Men kon hier terecht voor vragen over riool- en watergebruik, afkoppelen van regenwaterafvoer en de aanleg van groendaken. Bewoners kunnen contact op nemen per email of telefonisch en daarnaast kunnen ze bij het loket ook terecht voor een persoonlijke afspraak. In 2014 zijn er in totaal 952 contactmomenten geweest voor energiebesparing en duurzame energie. Voor water gerelateerde zaken waren 1063 contactmomenten (Gemeente Nijmegen, 2015). Begin 2016 is het Waterservicepunt op een andere wijze ondergebracht in de gemeente Nijmegen en vormt Loket Duurzaam Wonen de front-office voor duurzaamheid in brede zin.

CAMPAGNES EN ACTIES

Gemeente Nijmegen neemt deel aan verschillende campagnes en acties om als gemeente uit te dragen dat zij actief is op het gebied van duurzaamheid. Zo is de gemeente onlangs uitgeroepen tot winnaar van de landelijke wedstrijd Energy Battle (Gemeente Nijmegen, 2016). In 2014 en 2015 belandde Nijmegen in de finale voor de titel European Green Capital 2016 en 2017. Ook dit jaar heeft gemeente Nijmegen weer deelgenomen en is Nijmegen ditmaal uitgeroepen tot Green Capital 2018. In de landelijke actie Klimaatstraatfeesten is Nijmegen altijd vertegenwoordigd in de laatste 4 jaar met podiumplaatsen en top tien noteringen: 2016-Witsenburgselaan 3de plaats. Ook heeft Nijmegen de titel verdiend Fair Trade Gemeente in het voorjaar van 2016 (Gemeente Nijmegen, z.d.). Tijdens deze campagnes en acties zorgt de gemeente Nijmegen er tevens voor dat het onderwerp onder de aandacht komt in de media. Dit doet zij door persmomenten te organiseren.

INFORMATIEFOLDERS

Gemeente Nijmegen heeft diverse folders ter beschikking gesteld met uitleg over verschillende energiebesparende maatregelen, afkoppelen van regenwater en de aanleg van groendaken. Hierin worden de voordelen uitgelegd van diverse maatregelen die mensen in en aan hun woning kunnen nemen. De folders zijn zowel fysiek als digitaal beschikbaar. Ze worden verspreid vanuit de Stadswinkel, de Bibliotheek en de Lindenberg en via de webpagina van het Loket Duurzaam Wonen. Loket Duurzaam Wonen gaat in de nabije toekomst ook informatiefolders via wijkcentra en andere openbare gebouwen verspreiden en op informatie- en presentatiebijeenkomsten. (Persoonlijke communicatie met Jos van der Lint, 13-05-2016).

4.1.4 REFLECTIE OP DE ROL IN COMBINATIE MET DE BELEIDSINSTRUMENTEN VAN DE GEMEENTE NIJMEGEN

Door de inzet van de eerder genoemde beleidsinstrumenten lijkt de gemeente Nijmegen een faciliterende maar ook een stimulerende rol te aan te nemen. Zoals eerder genoemd in hoofdstuk 2, kan de overheid volgens ROB vijf verschillende rollen aannemen. Loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren (2012). Van loslaten is geen sprake, de gemeente Nijmegen wil namelijk inhoudelijk bijdragen aan projecten. Gemeente Nijmegen heeft verschillende beleidsinstrumenten beschikbaar die initiatieven faciliteren. Dit gebeurt met zowel financiële beleidsinstrumenten als communicatieve instrumenten. De subsidies en budgetten die de gemeente Nijmegen aanbiedt of heeft aangeboden hebben als doel om te faciliteren en te stimuleren. De communicatieve instrumenten die de gemeente Nijmegen inzet of heeft ingezet hebben eveneens dit doel. Door actief deel te nemen aan campagnes en acties op het gebied van duurzaamheid probeert de gemeente Nijmegen gelijktijdig haar inwoners te stimuleren. De gemeente Nijmegen lijkt niet de regie te willen voeren bij initiatieven. Tot slot is van een regulerende rol nauwelijks sprake. De gemeente Nijmegen reguleert alleen waar het strikt noodzakelijk is, maar niet met als doel om bewoners te stimuleren om hun woning te verduurzamen.

4.2 ERVARINGEN, VERWACHTINGEN EN AANBEVELINGEN

In deze paragraaf zijn de ervaringen, verwachtingen en aanbevelingen van de bewonersnetwerken met betrekking tot de beleidsinstrumenten opgenomen. Bij ervaringen gaat het om de bewonersnetwerken die daadwerkelijk in contact zijn gekomen met de beleidsinstrumenten ingezet door de gemeente Nijmegen. Bij aanbevelingen gaat het om beleidsinstrumenten aanbevolen door bewonersnetwerken die reeds ervaring hebben met het verduurzamen van particuliere woningen. Verwachtingen zijn geformuleerd vanuit de bewonersnetwerken geïnterviewd over de verwachtingen en die geen ervaring hebben met het verduurzamen van particuliere woningen. Hieronder staan de algemene bevindingen per beleidsinstrument geformuleerd. Voor een compleet overzicht, zie bijlage 6 t/m 10.

4.2.1 JURIDISCHE BELEIDSINSTRUMENTEN

Juridische beleidsinstrumenten zijn het minst genoemd door bewonersnetwerken zowel in de ervaringen, verwachtingen als aanbevelingen. Respondenten kwamen over het algemeen niet zelf op juridische middelen. Wanneer hier tijdens het interview naar is doorgevraagd hebben een aantal van de respondenten juridische beleidsinstrumenten genoemd. Drie bewonersnetwerken geven aan juridische middelen niet geschikt te vinden of twijfelen aan de effectiviteit hiervan om energiebesparende maatregelen af te dwingen bij woningeigenaren. Twee bewonersnetwerken geven aan dat de taak bij het Rijk ligt om hier over te bepalen.

De VvE in de Wachterslaan van het Limosterrein heeft te maken gehad met een juridische beleidsinstrument ingezet door de gemeente Nijmegen. De gemeente Nijmegen heeft namelijk via wethouder Harriët Tiemens een uitzondering gemaakt op het indienen van de subsidieaanvragen. Deze VvE hoefde daardoor niet 40 individuele subsidieaanvragen in te dienen maar kon deze bundelen in één aanvraag. Het proces is hiermee voor deze VvE vereenvoudigd. Dit is bepalend geweest voor het realiseren van het project (Persoonlijke communicatie met J. Douwes, 18-05-2016). Daarnaast heeft het buurtinitiatief in de Pater Brugmanstraat te maken gehad met het de wet- en regelgeving omtrent monumentale panden bij het plaatsen van zonnepanelen. Deze wet- en regelgeving strookt ook met de belangen die de buurtbewoners zelf hebben. Zij willen zelf namelijk ook geen afbreuk doen aan het monumentale karakter van het pand (Persoonlijke communicatie met H. Schraven, 28-04-2016).

Enkele bewonersnetwerken doen aanbevelingen met betrekking tot juridische beleidsinstrumenten. Zo is het onderzoeken van de mogelijkheid om heffingen in te voeren genoemd (Persoonlijke communicatie met H. Speel 04-04-2016). Daarnaast noemt Buster dat de gemeente moet proberen om het Rijk aan te zetten om meer te gaan reguleren op het gebied van duurzame energie opwekking (Persoonlijke communicatie, 04-04-2016). Twee bewonersnetwerken noemen de mogelijkheid om bij nieuwbouwwoningen zonnepanelen op te nemen in de bouwverordening. Dit is niet van relevant voor dit onderzoek waarbij gekeken is naar het verduurzamen van bestaande bouw.

4.2.2 FINANCIËLE BELEIDSINSTRUMENTEN

Financiële beleidsinstrumenten zijn vaker genoemd dan juridische beleidsinstrumenten. Vrijwel alle bewonersnetwerken noemen financiële middelen die de particuliere woningeigenaar prikkelt om hun eigen woning te verduurzamen. Bewonersnetwerken noemen voornamelijk financiële voordelen als beweegreden, zoals collectiviteitskorting en een lagere energierekening. Zie bijlage 6 voor een uitgebreid overzicht.

Tien van de vijftien bewonersnetwerken noemen de subsidie als aanbeveling of verwachting. Het ene bewonersnetwerk vindt dit belangrijker dan de andere. Vijf van de acht bewonersnetwerken hebben gebruik gemaakt van de Premie Energiebesparende Maatregelen (PEM), waarvan sommigen ook in combinatie met de burenbonus. De bewonersnetwerken ervaren dit over het algemeen als een belangrijke stimulans. Bij de VvE's in de Pater Leijdekkerstraat en in de Wachterslaan (Limosterrein) was subsidie bepalend voor het project. Vanuit de VvE's was namelijk de eis gesteld dat het project door mocht gaan wanneer zij subsidie van de gemeente Nijmegen hiervoor ontvingen (Persoonlijke communicatie met J. Fokker, 13-04-2016; J. Douwes, 18-05-2016). Vier bewonersnetwerken geven aan een subsidie als een belangrijke prikkel te zien maar zijn niet overtuigd van de doorslaggevendheid of zien het niet als noodzakelijk. Van Eijden geeft aan dat woningeigenaren ook gebruik kunnen maken van landelijke subsidieregelingen. Hij ziet hierin een rol voor de gemeente weggelegd om mensen hierop te attenderen (Persoonlijke communicatie met K. van Eijden, 26-04-2016). De Natris ziet de mogelijkheid voor woningeigenaren om collectiviteitskorting te verkrijgen bij aannemers om op die manier financieel voordeel te behalen. Hij ziet niet per se een rol voor de gemeente Nijmegen weggelegd om subsidies aan te bieden (Persoonlijke communicatie met W. de Natris, 12-05-2016). Tot slot bevelen twee bewonersnetwerken het vereenvoudigen van het traject voor het verkrijgen van subsidie aan. Speel heeft het aanvragen van de subsidieregeling destijds als ingewikkeld ervaren (Persoonlijke communicatie, 04-04-2016).

Drie bewonersnetwerken raden het beschikbaar stellen van een lening aan. Deze aanbeveling is gedaan zodat mensen met lagere inkomens of financieel gebrek een kans krijgen om hun woning te

verduurzamen. Momenteel biedt de gemeente Nijmegen haar inwoners de Duurzaamheidslening aan. Speel ervaart het als een belemmering dat de gemeente Nijmegen de Duurzaamheidslening maar eenmalig verstrekt per huishouden. Dit remt volgens hem de effectiviteit van het instrument, doordat niet alle huishoudens gelijk meerdere maatregelen nemen. De gemeente Nijmegen zou volgens hem kunnen kijken naar de mogelijkheid om deze vaker te verstrekken (Persoonlijke communicatie met H. Speel, 04-04-2016).

De gemeente Nijmegen heeft ook met haar financiën verschillende middelen ter beschikking gesteld bij twee bewonersnetwerken. Bij het bewonersnetwerk in Tolhuis zijn o.a. drukkosten van flyers vergoed, brievenbusborstels en tochtstrips beschikbaar gesteld tijdens de Klimaatstraatfeesten. Van deze middelen is destijds veel gebruik gemaakt door buurtbewoners (Persoonlijke communicatie met J. Buster, 04-04-2016). Deze middelen zijn ingezet om andere buurtbewoners enthousiast te maken om mee te doe aan de Klimaatstraatfeesten. Twee bewonersnetwerken noemen het beschikbaar stellen van procesgeld als verwachting. Waarmee bewonersnetwerken bijvoorbeeld een zaalruimte kunnen huren of flyers kunnen drukken.

Maar één respondent heeft negatieve financiële prikkels genoemd. Volgens Speel zou de gemeente Nijmegen kunnen overwegen om deze in te zetten, door bijvoorbeeld heffingen in te voeren (Persoonlijke communicatie met H. Speel, 04-04-2016).

4.2.3 COMMUNICATIEVE BELEIDSINSTRUMENTEN

Communicatieve beleidsinstrumenten zijn verreweg het meest benoemd door bewonersnetwerken tijdens de interviews. Bewonersnetwerken zijn met verschillende communicatieve instrumenten van de gemeente Nijmegen in aanmerking gekomen. Bij vijf bewonersnetwerken heeft de gemeente Nijmegen informatiebijeenkomsten georganiseerd over verschillende maatregelen zoals zonnepanelen en isolatie. Het Groene Hert heeft deze taak bij verschillende bewonersnetwerken vervuld, maar later ook Loket Duurzaam Wonen. Daarnaast heeft het Groene Hert vier bewonersnetwerken meegeholpen met het indienen van de subsidieaanvragen.

Voorlichting is de meest genoemde aanbeveling en verwachting van respondenten. Zes bewonersnetwerken bevelen dit de gemeente aan. Alle bewonersnetwerken geïnterviewd over verwachtingen zien informeren als een gewenste taak voor de gemeente Nijmegen. Hierbij doelen bewonersnetwerken men voornamelijk op het verschaffen van informatie over maatregelen, leveranciers en subsidiemogelijkheden bij zowel de gemeente of het Rijk. Het organiseren van informatiebijeenkomsten door de gemeente Nijmegen heeft voor verschillende bewonersnetwerken geleid tot een antwoord op verschillende vragen zoals welke maatregelen zijn het meest rendabel en wat geschikte materialen zijn om te gebruiken bij bijvoorbeeld isolatie. De helft van de geïnterviewde bewonersnetwerken geeft aan dat kennisgebrek een knelpunt is geweest. Bewonersnetwerken hebben dan moeite om aan objectieve en juiste informatie te komen. Het is lastig voor hen geweest om te achterhalen wat een goede maatregel is. Daarnaast zaten zij ook met vragen over de terugverdientijd en de kosten. Verschillende bewonersnetwerken, geïnterviewd over verwachtingen, verwachten dat voornamelijk een kennisgebrek ontstaat over de mogelijkheden met de woningen wanneer zij aan de slag zouden gaan.

Bewonersnetwerken zien verschillende kanalen voor het geven van voorlichting. Zij noemen het organiseren van bijeenkomsten in wijkcentra, het verspreiden van folders en het plaatsen van informatie op de website. Respondenten zien voordelen in een persoonlijke aanpak waarbij een informatiebijeenkomst is georganiseerd binnen een bewonersnetwerk. Twee bewonersnetwerken

noemen daarbij het beschikbaar stellen van een persoon die het traject doorloopt en samenwerkt met de initiatiefnemers van een project. Drie bewonersnetwerken bevelen de gemeente aan om tijdens hun voorlichting maatwerk aan te bieden. Bewonersnetwerken willen dan concreet weten welke maatregelen het meest geschikt zijn voor de woningen in de wijk.

Vijf bewonersnetwerken noemen specifiek het uitlichten van succesverhalen en voorbeelden van maatregelen laten zien als voorlichting. Hiermee kan de gemeente Nijmegen de ervaringen en mogelijkheden van een gezamenlijke aanpak onder de aandacht brengen bij andere bewonersnetwerken. Twee bewonersnetwerken noemen de mogelijkheid om bewonersnetwerken met ervaring en zonder ervaring met elkaar in contact te laten komen tijdens bijeenkomsten georganiseerd door de gemeente Nijmegen. De VvE in de Wachterslaan (Limosterrein) is tijdens het traject in contact gekomen met Jan Fokker, initiatiefnemer van de VvE in de Pater Leijdekkerstraat. Destijds heeft de leverancier van de zonnepanelen hen in contact gebracht. Jan Fokker heeft een informatiebijeenkomst bijgewoond en uitgebreid informatie verschaft over de voordelen die zij ervaren. Daarnaast heeft Jan Fokker ook een hoop antwoorden kunnen geven op vragen over de terugverdientijd, maar ook inhoudelijke kennis over hoe zonnepanelen werken (Persoonlijke communicatie met J. Douwes, 18-05-2016).

4.2.4 DE ROL VAN DE OVERHEID EN HET BEWONERSNETWERK

Tijdens de interviews zijn verschillende rollen naar voren gekomen voor zowel de overheid als het bewonersnetwerk zelf. Zowel de netwerken met ervaring als verwachtingen noemen het meest een ondersteunende rol voor de gemeente Nijmegen. Daarnaast geven verschillende bewonersnetwerken aan dat de gemeente Nijmegen een actievere rol mag gaan spelen. Deze rol die ziet de meerderheid in de vorm van stimuleren door bijvoorbeeld actief bewonersnetwerken te benaderen. Volgens twee bewonersnetwerken kan de gemeente zelf ook via haar eigen ambtenaren informeren of binnen de wijk interesse is om gezamenlijk aan de slag te gaan. Hiermee zou de gemeente Nijmegen een actievere rol aan nemen. Van Dijk geeft aan dat de gemeente Nijmegen eerst via wijkvertegenwoordigers zou kunnen peilen om mensen enthousiast zijn voor het onderwerp binnen de buurt. Volgens van Dijk werkt het niet om vanuit de gemeente Nijmegen gelijk bewonersnetwerken actief te benaderen met dit onderwerp (Persoonlijke communicatie met J. van Dijk, 10-05-2016).

Verschillende bewonersnetwerken noemen bij hun aanbevelingen en verwachtingen ook het blijven herhalen van de boodschap om mensen te stimuleren. Hierbij gaat het om het belang van het milieu maar ook het vernieuwen van informatie over verschillende maatregelen. Verder noemen bewonersnetwerken ook aanbevelingen met betrekking tot de toegankelijkheid en zichtbaarheid van de gemeente. Drie bewonersnetwerken noemen de aanwezigheid van de gemeente op wijkniveau. Mensen gaan volgens deze bewonersnetwerken dan makkelijker vragen stellen en tegelijkertijd is het onderwerp zichtbaar in de buurt.

Voor bewonersnetwerken zelf is het over het algemeen nog niet duidelijk of zij wel een rol willen spelen bij het aanjagen van woningeigenaren om hun woning te verduurzamen. Vijf bewonersnetwerken die geïnterviewd zijn over verwachtingen geven aan het niet als hun taak te zien om bewoners aan te jagen tot het verduurzamen van hun woningen of niet te weten welke rol zij het beste aan kunnen nemen. Savy van de wijkfabriek geeft aan dat bij een bewonersnetwerk de vraag kan spelen hoe zij de informatie overbrengen op de buurtbewoners. Dit kan mogelijk een knelpunt zijn voor bewonersnetwerken om dit te bepalen.

'Hoe presenteert je jezelf als bewonersnetwerk? Presenteer je jezelf als een soort van activistische verduurzaam lobby? Of geef je aan wat is het voordeel voor jou als persoon om dit te doen en wat levert het op als voordeel voor de gemeenschap? Ik denk dat dat ook wel belangrijk is, hoe ga je ermee om?'
(Persoonlijke communicatie met C. Savy, 04-05-2016).

Het overtuigen van buurtbewoners door bewonersnetwerken is daarnaast soms niet direct gezien als een knelpunt maar eerder als niet gewenst. Zij wensen een meer neutralere rol aan te nemen.

'Ik weet niet of het bewonersnetwerk het initiatief moet nemen, hetzij initiëren dat het moet gebeuren. Het netwerk zorgt dat mensen de informatie krijgen. Het ligt dan bij de bewoners zelf om zich te verenigen of om dat zelfstandig te gaan doen.' (Persoonlijke communicatie met H. Hogenboom, 02-05-2016).

Uit ervaring is gebleken dat het voornaamste knelpunt voor bewonersnetwerken het overtuigen van woningeigenaren is. De ervaring bij bewonersnetwerken is dat zij voornamelijk de indruk hadden dat men geen interesse heeft, niet ervoor open staat, het niet noodzakelijk vindt of dat het mensen teveel moeite kost om mee te doen. Als het gaat om welke knelpunten zijn voorzien voor bewonersnetwerken dan zien verschillende bewonersnetwerken, zoals eerder aangegeven, niet direct een duidelijke rol of beweegreden. Zij zien knelpunten zoals tijd en de inzet van personen binnen het bewonersnetwerk. Daarnaast geven twee bewonersnetwerken ook aan andere prioriteiten en kernwaarden te hebben binnen het bewonersnetwerk.

Bewonersnetwerken zien echter wel belangen voor de wijk om informatie door te geven aan de buurtbewoners. Cornelissen noemt dat zij het als een belang voor de bewoners zagen om uit te zoeken wat de mogelijkheden zijn. Dit heeft hen destijds ertoe gezet om gezamenlijk informatie te verzamelen over verschillende maatregelen (Persoonlijke communicatie, 18-04-2016). Vier van de zeven bewonersnetwerken, die geïnterviewd zijn over de verwachtingen, benoemt als beweegreden het belang voor de wijk. Zij zien een rol voor het bewonersnetwerk om haar bewoners te informeren over de mogelijkheden. Van Eijden noemt maatschappelijke belangen zoals het bevorderen van de leefbaarheid, kwaliteit en sociale samenhang binnen de buurt. Hij kan het zich voorstellen dat een gezamenlijk aanpak ervoor zorgt dat mensen meer met elkaar in contact komen en dat men dit kan ervaren als leuk (Persoonlijke communicatie, 26-04-2016). Vanuit de ervaring is het 'elkaar ontmoeten en samen bezig zijn' ook genoemd als beweegreden. Twee bewonersnetwerk hebben deelgenomen aan de Klimaatstraatfeesten. Beiden noemen dat het competitiegevoel dat bewoners ervaren een rol speelt. Buster noemt de Klimaatstraatfeesten 'een trigger' voor bewoners om hun woningen verder te verduurzamen (Persoonlijke communicatie J. Buster, 04-04-2016).

Daarnaast is als beweegreden ook milieuoverwegingen genoemd. De helft van de bewonersnetwerken die ervaring hebben met het gezamenlijk verduurzamen van particuliere woningen geven als beweegreden milieuoverwegingen aan. Bij de initiatiefnemers is sprake van een interesse in duurzaam leven, maar tegelijkertijd is sprake van plichtsgevoel.

'Het is onontkoombaar, dat als we niet nieuwe maatregelen treffen, dat de aarde dan naar zijn gallemiezen gaat.' (Persoonlijke communicatie met J. Buster, 04-04-2016).

4.3 REFLECTIE OP THEORIE

In deze paragraaf zijn de bevindingen van dit onderzoek gekoppeld aan theorieën die in hoofdstuk 2 staan vermeld. De belangrijkste overeenkomsten en verschillen zijn geformuleerd.

DRIEDELING VAN BELEIDSINSTRUMENTEN

Uit dit onderzoek blijkt dat de driedeling van beleidsinstrumenten niet zo strikt is als geïntroduceerd door De Bruijn en Ten Heuvelhof (1991). Verschillende beleidsinstrumenten kunnen ook twee functies hebben die in twee verschillende categorieën vallen. Door bijvoorbeeld subsidieregelingen in te zetten neemt de gemeente Nijmegen financiële hindernissen weg, maar brengt ook de maatregelen voor het verduurzamen van woningen onder de aandacht zoals Daniëls et. al ook benoemt (2007). Daardoor kan men het tegelijkertijd als een communicatie instrument beschouwen. Daarnaast kunnen beleidsinstrumenten ook gecombineerd worden. Door communicatieve beleidsinstrumenten in te zetten kan men financiële instrumenten meer onder de aandacht brengen.

JURIDISCHE INSTRUMENTEN

De bevindingen van dit onderzoek lijken goed aan te sluiten op de theorieën over juridische beleidsinstrumenten, die staan beschreven in hoofdstuk 2. Net als Murphy et al. (2012) laten de bevindingen van dit onderzoek zien dat het merendeel van de respondenten de impact van regelgeving verwaarloosbaar vindt of afwijzend is over de inzet hiervan. De bewonersnetwerken bevelen over het algemeen niet direct juridische middelen aan of verwachten deze van de gemeente Nijmegen. Een andere overeenkomst met de bevindingen van dit onderzoek en het onderzoek van Murphy et al. (2012) is dat een kleine minderheid van de respondenten aangeeft dat wet- en regelgeving een grotere rol zou mogen spelen.

Daarnaast twijfelen sommige bewonersnetwerken ook over hoe effectief het is om deze instrumenten in te zetten. Zij vragen zich af of hiermee het uiteindelijke doel, namelijk het stimuleren van bewonersnetwerken, bereikt gaat worden. Het huidige beleid van de gemeente Nijmegen sluit niet aan op de doelstelling van juridische beleidsinstrumenten zoals beschreven door De Bruijn en Ten Heuvelhof beschrijven (1991), namelijk het bepalen van de machtsbalans tussen verschillende actoren en het veranderen van de structuur van het netwerk.

FINANCIËLE INSTRUMENTEN

De bevindingen uit dit onderzoek vertonen gedeeltelijk overeenkomsten met de theorieën over financiële instrumenten beschreven in hoofdstuk 2. De gemeente Nijmegen heeft de PEM beschikbaar gesteld met als doel om particuliere woningeigenaren aan te jagen en te prikkelen om deze maatregelen te nemen daarmee is ook het aantal aanvragen toegenomen door de jaren heen, dit komt overeen met het doel van de subsidie geformuleerd door van den Heuvel (2005). In dit onderzoek is niets naar voren gekomen over zogeheten 'freeriders' bij subsidieregelingen zoals omschreven door Haselhoeft et al. (2013). Anderzijds geven verschillende bewonersnetwerken aan dat een subsidie niet doorslaggevend is voor hen.

Verschillende bewonersnetwerken geven echter in dit onderzoek ook financiële knelpunten voor particuliere woningeigenaren aan. Zij ervaren subsidies en leningen als belangrijke prikkels en noemen net als Haselhoeft et al. dat zij financiële knelpunten voor woningeigenaren wegnemen (2013).

Tijdens dit onderzoek is dit niet nadrukkelijk naar voren gekomen dat bij leningen het rentepercentage te weinig onder het marktpercentage ligt, nauwelijks zijn gebruikt, niet bekend zijn en niet de juiste doelgroep bereiken zoals Murphy et al. beweert (2012). Wel bevelen verschillende

bewonersnetwerken het beschikbaar stellen van een lening aan de gemeente Nijmegen aan. Momenteel maakt de gemeente Nijmegen al gebruik van een duurzaamheidslening onbekend is of deze wel voldoende onder de aandacht is bij het publiek.

In dit onderzoek is ook naar voren gekomen dat sommigen bewonersnetwerken als knelpunt voorzien dat er een gebrek kan ontstaan aan bepaalde toerusting in de vorm van geld, tijd en vaardigheden zoals Platform 31 benoemt (2012). Bewonersnetwerken die financiële steun hebben gehad van gemeente Nijmegen doordat zij middelen hebben gekregen zoals flyers, hebben dit als positief ervaren. Daarnaast noemen ook een paar bewonersnetwerken het als verwachting.

COMMUNICATIEVE INSTRUMENTEN

In dit onderzoek zijn bevindingen naar voren gekomen die grotendeels overeen komen met de theorieën over communicatieve instrumenten die in hoofdstuk 2 staan. Zo blijkt uit de bevindingen van dit onderzoek dat de gemeente Nijmegen veelal barrières heeft weggenomen voor bewonersnetwerken door de inzet van communicatieve instrumenten, dit komt overeen met de bewering van Murphy et. al. (2012). Verschillende bewonersnetwerken hebben aangegeven dat de gemeente Nijmegen hen heeft geholpen door informatie aan te bieden en hiermee knelpunten in de vorm van kennisgebrek, die ook genoemd zijn door Nicis Adviescollege (2011), heeft weggenomen voor hen. Daarnaast hebben ook vrijwel alle bewonersnetwerken voorlichting genoemd als aanbeveling.

Verschillende bewonersnetwerken geven aan dat zij baat hebben gehad bij informatie die afgestemd is op hen, daarnaast noemen ook verschillende bewonersnetwerken dit als aanbeveling. Dit komt overeen met de bevindingen van Joosen et al. (2004) en Murphy et al. (2012).

Uit de bevindingen van dit onderzoek blijkt dat bewonersnetwerken voornamelijk baat hebben gehad bij persoonlijke aandacht en dit als positief hebben ervaren. Persoonlijke aandacht in de vorm van persmomenten, maar ook informatiebijeenkomsten en het beschikbaar stellen van personen die vragen kunnen beantwoorden of hen motiveren. Tevens blijkt uit dit onderzoek dat verschillende bewonersnetwerken dit ook aanbevelen en verwachten. Bewonersnetwerken hebben dus geen knelpunten ervaren omdat er een gebrek is aan empathie bij samenwerking met overheidsinstanties zoals Platform 31 benoemt (2012).

DE ROL VAN DE OVERHEID

Uit de bevindingen van dit onderzoek zijn omschrijvingen van rollen voor de gemeente Nijmegen benoemt die overeenkomen met rollen omschreven volgens ROB (2012). Zoals eerder genoemd in paragraaf 4.1.4 neemt de gemeente Nijmegen momenteel een faciliterende maar ook stimulerende rol aan. Uit dit onderzoek blijkt dat bewonersnetwerken een faciliterende rol hebben ervaren, aanbevelen en verwachten. Sommige bewonersnetwerken geven ook aan een stimulerende rol te hebben ervaren. Bewonersnetwerken bevelen daarnaast aan dat bewonersnetwerken een meer stimulerende rol aanbevelen en verwachten. Bewonersnetwerken verwachten dus een overtuigend optreden van de overheid zoals TNS NIPO beweert (2003).

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk is een antwoord gegeven op de hoofdvraag. Daarnaast zijn aanbevelingen genoteerd voor de gemeente Nijmegen en met betrekking tot verder onderzoek. Tot slot is een kritische reflectie geformuleerd.

5.1 ANTWOORD OP DE HOOFDVRAAG

Bij het uitvoeren van dit onderzoek is er vanuit gegaan dat de gemeente Nijmegen bewonersnetwerken kan stimuleren door beleidsinstrumenten in te zetten die beweegredenen bevorderen en knelpunten wegnemen. Daarnaast is er vanuit gegaan dat de gemeente Nijmegen een passende rol hierbij kan aannemen. Informatie is verzameld door te kijken naar wat hierover bekend is in de theorie, bestaande beleidsinstrumenten van de gemeente Nijmegen en naar ervaringen, verwachtingen en aanbevelingen van bewonersnetwerken.

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen inzetten om ervoor te zorgen dat bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren aanjagen om hun woningen samen te verduurzamen?

Uit dit onderzoek blijkt dat de gemeente Nijmegen het beste communicatieve beleidsinstrumenten kan inzetten om beweegredenen te bevorderen en knelpunten weg te nemen voor bewonersnetwerken. Deze beleidsinstrumenten zijn door bewonersnetwerken ook het meest genoemd om hen te stimuleren. Het aanjagen van buurtbewoners is niet een rol die bewonersnetwerken wensen. Wel willen zij informatie verschaffen over maatregelen aan buurtbewoners. Als beweegreden zien zij het belang voor de wijk en milieuoverwegingen.

Financiële beleidsinstrumenten zijn belangrijke prikkels volgens de bewonersnetwerken. Deze nemen financiële hindernissen en het gebrek aan toerusting weg. De subsidie is echter discutabel, doordat deze niet de doorslag hoeft te geven voor een bewonersnetwerk.

Juridische beleidsinstrumenten zijn het minst van toepassing. De inzet van meer beleidsinstrumenten met een regulerende werking passen niet bij het huidige beleid en de wensen en behoeften van bewonersnetwerken.

De gemeente Nijmegen neemt momenteel een faciliterende en stimulerende rol aan bij de inzet van haar beleidsinstrumenten. De beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen inzet ondersteunen bewonersnetwerken voldoende.

BEWEEGREDEKEN BEVORDEREN

De voornaamste beweegreden voor bewonersnetwerken om met dit onderwerp bezig te zijn is vanwege het belang van de wijk. Veel bewonersnetwerken hebben als standpunt dat zij maatschappelijke onderwerpen onder de aandacht willen brengen bij buurtbewoners. Zij zien het dan als een belang voor de wijk om buurtbewoners informatie te verschaffen over deze onderwerpen. Daarnaast spelen ook milieuoverwegingen en gezamenlijk activiteiten ondernemen mee. Voorlichting in de vorm van het organiseren van informatiebijeenkomsten, folders of het beschikbaar stellen van een deskundige adviseur die antwoord geeft op vragen lijkt het meest effectief en gewenst om deze beweegredenen te bevorderen.

Financiële instrumenten zoals subsidies, leningen en het beschikbaar stellen van middelen zijn een belangrijke prikkel om mensen binnen een bewonersnetwerk te stimuleren. Toch blijkt dat de

subsidie niet altijd doorslaggevend hoeft te zijn. Bewonersnetwerken zien bijvoorbeeld ook mogelijkheden om via aannemers een collectiviteitskorting te verkrijgen.

KNELPUNTEN WEGNEMEN

Het voornaamste knelpunt voor bewonersnetwerken is het overtuigen van buurtbewoners. Zij zien het vaak niet als een gewenste taak om buurtbewoners aan te jagen om energiebesparende maatregelen te nemen. Daarnaast is kennisgebrek ook een belangrijk knelpunt. Ook hier blijkt dat voorlichting in de vorm van het organiseren van informatiebijeenkomsten, folders of het beschikbaar stellen van een persoon die antwoord geeft op vragen lijkt het meest effectief en gewenst om knelpunten weg te nemen. Een lening kan financiële hindernissen wegnemen zoals kapitaalgebrek. Met het beschikbaar stellen van middelen zoals procesgeld voor het drukken van bijvoorbeeld flyers of zaalhuur kan de gemeente Nijmegen bewonersnetwerken tegemoet komen.

STIMULEREN VAN BEWONERSNETWERKEN

Bewonersnetwerken zien het over het algemeen niet als hun taak om buurtbewoners aan te jagen om hun woning te verduurzamen. Zij zien wel een taak voor het bewonersnetwerk om informatie verschaffen aan haar buurtbewoners, communicatieve beleidsinstrumenten sluiten het beste aan bij deze behoefte. De gemeente Nijmegen zet al verschillende beleidsinstrumenten in die hierop aansluiten. Zij neemt hierbij voornamelijk een faciliterende maar ook stimulerende rol aan. De gemeente kan proberen een actievere rol aan te nemen door meer te gaan stimuleren. Dit kan zij doen door zich (nog) laagdrempeliger op te stellen tegenover bewonersnetwerken en (meer) zichtbaar te zijn op wijkniveau.

5.2 AANBEVELINGEN

In deze paragraaf zijn de aanbevelingen voor de gemeente Nijmegen op het gebied van juridische, financiële en communicatieve beleidsinstrumenten geformuleerd. Daarnaast is ook een passende rol omschreven. Bij het formuleren van de aanbevelingen is rekening gehouden met de huidige beleidsinstrumenten van de gemeente Nijmegen en de beleidsinstrumenten die zij in het verleden heeft ingezet. Verder zijn aanbevelingen geformuleerd voor verder onderzoek. Tot slot is een kritische reflectie op dit onderzoek toegevoegd.

5.2.1 AANBEVELINGEN VOOR DE GEMEENTE NIJMEGEN

JURIDISCHE BELEIDSINSTRUMENTEN

- De huidige juridische beleidsinstrumenten die de gemeente Nijmegen inzet zijn voldoende. De inzet van beleidsinstrumenten die de nadruk leggen op meer regulatie vanuit de overheid passen niet binnen het huidige beleid en sluiten niet aan bij de behoeften van bewonersnetwerken.
- De gemeente Nijmegen kan haar huidige wet- en regelgeving beter afstemmen op de behoeften van bewonersnetwerken. Bij de PEM was het niet mogelijk om als bewonersnetwerk gezamenlijk een aanvraag in te dienen voor subsidie. Bij de subsidieregelingen voor het afkoppelen regenwaterafvoer en de aanleg van groene daken is dit eveneens niet mogelijk. Door dit aan te passen kan de gemeente Nijmegen het proces voor bewonersnetwerken vergemakkelijken.

FINANCIËLE BELEIDSINSTRUMENTEN

- Momenteel heeft de gemeente Nijmegen geen subsidieregeling meer voor particuliere woningeigenaren voor het treffen van energiebesparende maatregelen. Uit dit onderzoek blijkt dat verschillende bewonersnetwerken dit wel een belangrijke stimulans vinden. Toch vinden meerdere bewonersnetwerken een subsidie niet doorslaggevend. Ook is dit instrument gericht op de particuliere woningeigenaar en niet op het bewonersnetwerk. Daarbij heeft de subsidie zijn doel getroffen en individuele bewoners aangejaagd tot het verduurzamen van particuliere woningen. Om bewonersnetwerken te stimuleren is het niet noodzakelijk om weer een soortgelijke subsidieregeling aan te bieden.
- De burenbonus voor bewonersnetwerken heeft destijds niet zijn doel volledig getroffen. De gemeente Nijmegen kan bewonersnetwerken wijzen op de mogelijkheid om collectiviteitskorting te bedingen bij aannemers.
- De gemeente Nijmegen faciliteert en stimuleert momenteel door het beschikbaar stellen van de subsidie bewonersparticipatie en wijkactiviteiten. Bewonersnetwerken kunnen hier gebruik van maken wanneer zij gezamenlijk hun woningen gaan verduurzamen. De gemeente Nijmegen kan dit instrument actiever inzetten door deze subsidie meer onder de aandacht te brengen. Zij kan dit doen door deze met communicatieve instrumenten in te zetten door deze mogelijkheid tot subsidie te vermelden bij informatiebijeenkomsten en in informatiefolders.
- De gemeente Nijmegen heeft bewonersnetwerken in het verleden gestimuleerd en gefaciliteerd door middelen beschikbaar te stellen tijdens de Klimaatstraatfeesten zoals brievenbusborstels en tochtstrips aan bewonersnetwerken. De gemeente Nijmegen kan hier vaker gebruik van maken door deze middelen beschikbaar te stellen tijdens bijvoorbeeld informatiebijeenkomsten om bewonersnetwerken te prikkelen.
- De gemeente Nijmegen biedt momenteel al een aantrekkelijke duurzaamheidslening aan waardoor financiële hindernissen bij bewoners zoals kapitaalgebrek kunnen worden opgeheven. De gemeente Nijmegen kan ook deze mogelijkheid onder de aandacht brengen bij informatiebijeenkomsten en in informatiefolders.

COMMUNICATIEVE BELEIDSINSTRUMENTEN

- De gemeente Nijmegen zet op dit moment voldoende communicatieve instrumenten in waar bewonersnetwerken behoefte aan hebben. Deze beleidsinstrumenten kunnen echter actiever ingezet worden. Het kost namelijk tijd voordat communicatieve instrumenten onder de aandacht zijn bij bewoners. De gemeente Nijmegen bewonersnetwerken actief benaderen en hen voorzien van informatiefolders en hierbij wijzen op het Loket Duurzaam Wonen.
- De gemeente Nijmegen kan via wijkvertegenwoordigers en voorzitters van bewonersnetwerken informeren en vragen of er interesse is in het onderwerp en behoefte aan ondersteuning. De gemeente Nijmegen kan dan bijvoorbeeld samen met het bewonersnetwerk een informatiebijeenkomst organiseren. Op deze manier brengt de gemeente Nijmegen bewonersnetwerken meer op de hoogte van wat de gemeente Nijmegen kan betekenen voor hen.
- Belangrijk is dat de gemeente Nijmegen de informatie gepersonaliseerd. Uit dit onderzoek blijkt dat bewonersnetwerken hier behoefte aan hebben. Zij willen informatie ontvangen over welke maatregelen het meest rendabel en geschikt zijn. De gemeente Nijmegen kan dit doen door

voorafgaand aan een informatiebijeenkomst zich te verdiepen in het type woningen in de wijk en hiervoor concreet voorbeelden te noemen.

- Het Loket Duurzaam Wonen sluit goed aan op veel aanbevelingen en verwachtingen. Het verder en actiever verspreiden van informatiefolders kan mogelijk ook meer aandacht geven aan bestaande beleidsinstrumenten en maatregelen om de woning te verduurzamen. Daarnaast kan de gemeente Nijmegen deze middelen ook meer onder de aandacht kunnen brengen via andere kanalen zoals social media. De gemeente Nijmegen kan informatie over deze mogelijkheden verspreiden wanneer zij succesverhalen van andere initiatieven uitlichten of op momenten dat de gemeente zelf in het nieuws verschijnt met dit onderwerp.
- Tijdens dit onderzoek zijn meer dan 100 bewonersnetwerken benaderd voor deelname aan dit onderzoek. Van de bewonersnetwerken die interesse hebben getoond is een lijst bijgehouden welke is overhandigd aan de gemeente Nijmegen. De gemeente kan deze lijst gebruiken om bewonersnetwerken te benaderen met informatie en vragen of er interesse is in het onderwerp en behoefte is aan ondersteuning.

ROL

- Uit dit onderzoek blijkt dat het aanjagen van buurtbewoners niet een rol is die bewonersnetwerken wensen. Wel zien zij een rol in het verschaffen van informatie over maatregelen aan buurtbewoners. Gemeente Nijmegen kan hierop inspelen door te kijken of er animo bij bewonersnetwerken is om een informatiebijeenkomst te organiseren of hen te voorzien van informatiefolders. Hiermee kan de gemeente Nijmegen tegelijk faciliteren en stimuleren.
- Uit dit onderzoek blijkt dat de gemeente Nijmegen een actievere rol kan aannemen. Zij kan dit doen door zich (nog) laagdrempeliger op te stellen tegenover bewonersnetwerken en (meer) zichtbaar te zijn op wijkniveau.
- Door actief deel te nemen aan campagnes en acties zoals de Energy Battle en European Green Capital stimuleert de gemeente Nijmegen haar inwoners. Daarnaast heeft zij hiermee ook een voorbeeldfunctie. Dit past goed bij aanbeveling van een actievere rol.
- Gemeente Nijmegen kan een bemiddelde rol op zich te nemen. Bij het organiseren van informatiebijeenkomsten kan de gemeente Nijmegen bijvoorbeeld aannemers aan het woord laten. Daarnaast kan de gemeente bewonersnetwerken met ervaring en zonder ervaring met elkaar in contact brengen. Mensen kunnen elkaar inspireren en helpen, wat knelpunten kan wegnemen voor bewonersnetwerken die niet juiste weg weten naar andere contacten.

5.2.2 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Voor het uitvoeren van verder wetenschappelijk onderzoek is het interessant om uitgebreider te onderzoeken of meerdere bewonersnetwerken interesse hebben in het verduurzamen van particuliere woningen of dat zij in het verleden bezig zijn geweest met dit onderwerp. Nu is een kleine greep genomen uit een grote groep van netwerken. Bij het benaderen van de bewonersnetwerken blijkt dat verschillende bewonersnetwerken interesse hebben voor het onderwerp maar soms ook niet de tijd of interesse hebben voor deelname aan een diepte interview. Door kwantitatief onderzoek uit te voeren door bijvoorbeeld een schriftelijke of digitale enquête aan te bieden kan de drempel lager zijn voor respondenten om deel te nemen aan onderzoek. Tijdens dit onderzoek kan dan ook wederom gevraagd worden naar de mogelijke rol van de gemeente hierbij. Vervolgens is dan een completer overzicht

verzameld van de interesse van bewonersnetwerken in het gezamenlijk verduurzamen. Hierdoor kan de onderzoeker de gegevens ook meer generaliseren.

Tijdens dit onderzoek zijn ook andere instanties naar voren komen die een rol spelen zoals de provincie, milieuorganisaties, aannemers etc. Het is interessant om te onderzoeken hoe deze actoren samen bewonersnetwerken kunnen stimuleren en wat een passende rol is voor ieder van deze actoren. Door het uitvoeren van een netwerkanalyse kan de onderzoeker dit inzichtelijk maken. De gemeente Nijmegen is niet de enige gemeente die met dit vraagstuk worstelt. Door meerdere gemeenten te onderzoeken kan de onderzoeker een breder perspectief tonen.

Uit het gebruik van de verschillende theorieën blijkt dat functies en doelen van beleidsinstrumenten elkaar kunnen overlappen. Met betrekking tot dit onderwerp is het interessant om verder te onderzoeken en te benoemen. Daarbij kan men onderzoeken of de overheid bepaalde beleidsinstrumenten kan combineren of anderszins kan zetten waardoor zij bijvoorbeeld effectiever zijn.

5.3 KRITISCHE REFLECTIE

REFLECTIE OP HET THEORETISCH KADER

In de beginfase van dit onderzoek heeft het enige moeite gekost om een vraagstuk die is ontstaan vanuit een praktijkprobleem te koppelen aan wetenschappelijke relevante theorieën. Desondanks is het gelukt om passende theorieën te vinden bij het vraagstuk. Door de beleidsinstrumententheorie te bestuderen is een inhoudelijk en algemeen overzicht gegeven van de functies en doelen van verschillende typen beleidsinstrumenten. Daarnaast is gekozen voor het toevoegen van een theorie over de verschillende gemeentelijke rollen. Tot slot zijn ook verschillende theorieën toegevoegd over beweegredenen en knelpunten. Deze verschillende theorieën zijn van belang geweest om een diepgaand inzicht te krijgen in deze onderwerpen. De theorieën zijn allen nuttig geweest bij het analyseren en formuleren van de bevindingen. Echter blijkt ook dat de drieling van beleidsinstrumenten met hun functies en doelen niet strikt van elkaar gescheiden zijn.

REFLECTIE OP DE METHODOLOGIE EN BEVINDINGEN

Bij het selecteren van bewonersnetwerken zijn verschillende afwegingen en keuzes gemaakt. Het is lastig geweest om te bepalen welke bewonersnetwerken geschikt waren en op basis van welke criteria de selectie plaats moest vinden. Uiteindelijk is gekozen om bewonersnetwerken in de breedste zin op te nemen. Wel was één voorwaarde opgesteld, namelijk dat bewonersnetwerk gezamenlijke activiteiten ondernemen. Daarnaast vormde ook het vinden van de bewonersnetwerken een uitdaging. Dit moest door middel van het voeren van netwerkgesprekken gebeuren. Uiteindelijk zijn toch meer bewonersnetwerken geïnterviewd dan aanvankelijk was gepland.

Deze grote groep aan respondenten maakte het ook lastig om de onderzoekresultaten uitgebreid te analyseren. Aanvankelijk was gekozen om te analyseren met 'grounded theory', deze leek op het eerste oog geschikt. Echter moest toch gelet worden op een compleet overzicht van de belangrijkste punten uit ieder interview. Daarom is gekozen voor niet het daadwerkelijk uitvoeren van de grounded theory maar zijn wel bepaalde aspecten van de manier van analyseren overgenomen. Dit maakte het analyseren minder tijdrovend. Vooraf zijn labels bepaald waar gericht naar is gezocht in de interviewtranscripten. Vervolgens zijn deze ingedeeld in categorieën en in tabellen verwerkt. Mogelijk zijn daardoor andere bevindingen achterwege gebleven, maar de vraag is in hoeverre deze relevant zouden zijn geweest voor dit onderzoek. De verworven data en analysemethode hebben namelijk een passend en uitgebreid antwoord kunnen geven op de hoofd- en deelvragen.

LITERATUURLIJST

- Blok, S. (26 januari 2016) Kamerbrief inzake intensivering energiebesparing voor woningen geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/01/26/kamerbrief-inzake-intensivering-energiebesparing-voor-woningen>
- Boon, F. (2012) Local is beautiful: The emergence and development of local renewable energy organisations. Masterthesis Environmental Policy Management. Utrecht University.
- Bruijn de J. & Heuvelhof ten E. (1991) Sturingsinstrumenten voor de overheid: over complexe netwerken en een tweede generatie sturingsinstrumenten, Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese
- CBS, PBL, Wageningen UR (2013) Energiebesparing in Nederland, 2000 – 2010 (indicator 0435, versie 06, 19 juni 2013) www.compendiumvoordeleefomgeving.nl CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen.
- Creswell, J.W. (2012, 3rd ed.) Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches. Sage, Thousand Oaks.
- Daniëls et. al (2007) Instrumenten voor energiebesparing Achtergronddocument instrumentatie energiebesparingsmaatregelen uit het Optiedocument energie en emissies 2010/2020. ECN: Petten
- Dinjens, M. (2010) Burgerparticipatie in de lokale politiek: Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie. Instituut voor Publiek en Politiek Amsterdam
- Doelen van der F. (1989) Beleidsinstrumenten en energiebesparing. Proefschrift Enschede
- Haselhoef, S., Mullem van P. & Vosters, E. (2013) Energiebesparingsmaatregelen in de bestaande woningvoorraad. PBL: Den Haag
- Heuvel, J.H.J. van den (2005) Beleidsinstrumentatie. Sturingsinstrumenten voor het overheidsbeleid. Utrecht: Lemma
- Holterman T. (1995) Constanten in het publiekrecht: met het oog op besturen. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle
- Hoogerwerf, A. & Herweijer, M. (2008) Overheidsbeleid: 'Een inleiding in de beleidswetenschap'. Alphen aan den Rijn, Uitgeverij Kluwer
- Joosen, S. et al. (2004) Evaluatie van het klimaatbeleid in de gebouw omgeving 1995-2002. geraadpleegd op http://www.ecofys.com/files/files/ecofys_2004_evaluatieklimaatbeleidgebouwdeomgeving.pdf
- Kets, A., Van Arkel, W.G. & Jeeninga, H. (2003) Energiebesparing en huishouden. Een onderzoek naar energiebesparing, typen huishoudens, geprefereerde doelstellingen en motivatie. Publicatie ECN-C—03-118.
- Meijer, F., Visscher, H., Kloosterman, W. & Guerra Santin, O. (2009b) Perspectieven voor energiebesparing in de particuliere woningvoorraad Onderzoeksinstituut OTB / TU-Delft.

Mulder, S.H. & Visser, J. (2003) Hoe kan maatschappelijk verantwoord consumeren worden bevorderd? Onderzoek en advies voor de DuProCo-strategie. TNS NIPO Consult, Amsterdam.

Murphy, L., Meijer, F. & Visscher, H. (2012) A qualitative evaluation of policy instruments used to improve energy performance of existing private dwellings in the Netherlands Energy Policy 45 (2012), 459-468.

NICIS Institute (2011) Energiebesparing bestaande woningen: maak er echt werk van! Nicis Institute: Den Haag

Oteman, M., Wiering, M. & Helderman, J. (2014) The institutional space of community initiatives for renewable energy: a comparative case study of the Netherlands, Germany and Denmark Energy, Sustainability and Society. 2014 4:11 DOI: 10.1186/2192-0567-4-11

Ringeling, A. (1983) De instrumenten van het beleid. Alphen a/d Rijn: Samsom.

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2015) Het ontwerpen van een onderzoek. Vijfde druk. Den Haag: uitgeverij Lemma.

Walker G. & Devine-Wright, P. (2008) Community renewable energy: what should it mean? Energy Policy, 36, 497-500.

REFERENTIELIJST OVERIGE BRONNEN

DOCUMENTEN GEMEENTE NIJMEGEN

Claessen, F. (2013) Collegevoorstel: Duurzaamheid in uitvoering. Gemeente Nijmegen

Decates, R. (2013) Collegevoorstel: Brief aan de raad over het feitenrelaas inzake verstrekken lening aan Het Groene Hert. Gemeente Nijmegen

Gemeente Nijmegen en RHDHV (2013) Duurzaamheid in Uitvoering 2013 – 2017. Geraadpleegd op http://www2.nijmegen.nl/mmbase/attachments/1526134/Duurzaamheid_in_uitvoering_2013-2017%2C_detussenstan

Kerckhoffs, K. (2015) Collegevoorstel: Premiereregeling Energiebesparende Maatregelen Particulieren en Huurders aanpassen. Gemeente Nijmegen

Kerckhoffs, K. (2011) Voorstel aan de raad: Energieaanpak particuliere woningen: de uitvoering. Gemeente Nijmegen

WEBSITES

<http://www.delentsearde.nl/>

<http://www.de-terrassen.nl/index.php/historie>

<http://www.bottendaal.nl/initiatieven>

<http://mozartbuurt.nl/werkgroepen/>

<http://cms.duurzameburgers.nl/index.php/projecte/typering/>

<http://energie-weezenhof-bhw.blogspot.nl/>

<https://www.bewoners-weezenhof.nl/>

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2016-66593.html>

<https://www.rijksoverheid.nl/>

OVERIGE ARTIKELEN

De Brug Nijmegen (16 maart 2016) Witsenburgselaan door naar finale Klimaatstraatfeest. Geraadpleegd op <http://brugnijmegen.nl/nieuws/witsenburgselaan-door-naar-finale-klimaatstraatfeest-1.5830762>

Gemeente Nijmegen (04 februari 2016) Nijmegen wint landelijke Energy Battle. Geraadpleegd op http://www2.nijmegen.nl/content/1697319/nijmegen_wint_landelijke_energy_battle

Gemeente Nijmegen (z.d.) Tolhuis 5de bij Klimaatstraatfeest. Geraadpleegd op 30-05-2016 op http://www2.nijmegen.nl/nieuws/nieuwsbrug/_pid/center1/_rp_center1_elementId/1_1439181

Gemeente Nijmegen (z.d.) Klimaatstraatfeesten. Geraadpleegd op 30-05-2016 op <http://www2.nijmegen.nl/wonen/milieuafval/klimaat/klimaatstraatfeesten>

Renzenbrink, T. (18 februari, 2015) EU-breed groeit duurzame energie, Nederland blijft ver achter
Energieoverheid geraadpleegd op <http://www.energieoverheid.nl/2015/02/18/eu-breed-groeit-duurzame-energie-nederland-blijft-ver-achter/>

Silvester, M. (2015, 30 april) Energiebesparing populair onder huiseigenaren. Cobouw geraadpleegd op
<http://www.cobouw.nl/artikel/1035426-energiebesparing-populair-onder-huiseigenaren>

Hoofdvraag: *Welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen inzetten om ervoor te zorgen dat bestaande bewonersnetwerken particuliere woningeigenaren aanjagen om hun woning samen te verduurzamen?*

- Verzameling van de onderzoeksresultaten op onderstaande deelvragen

Deelvraag: *Welke beleidsinstrumenten zet de gemeente Nijmegen momenteel in of heeft de gemeente Nijmegen ingezet met betrekking tot het verduurzamen van particuliere woningen?*

- Documentenanalyse
- Gesprekken met beleidsadviseurs van de gemeente Nijmegen

Deelvraag: *Welke beweegredenen hebben bestaande bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te zetten om hun woning samen te verduurzamen en met welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen dit versterken?*

Vragen aan bewonersnetwerken met ervaringen

- Wat is de reden geweest om samen te verduurzamen? (Is überhaupt hier bewust voor gekozen om dit samen te doen, zo ja waarom?)
- Wat heeft u gedaan om meer mensen hiervoor enthousiast te krijgen?
- Heeft de gemeente Nijmegen iets gedaan om het proces te bevorderen en te vergemakkelijken?
- Zo ja, wat? Welke invloed had dit dan? (positief of negatief?)

Vragen aan bewonersnetwerken met verwachtingen

- Is het gezamenlijk energiezuiniger maken van koopwoningen wel eens ter sprake gekomen binnen het bewonersnetwerk?
- Denkt u dat er interesse vanuit het bewonersnetwerk is om gezamenlijk te gaan verduurzamen?
- Welke voordelen ziet u in het samen verduurzamen van woningen?
- Kan de gemeente volgens u helpen om deze voordelen kracht bij te zetten? Zo ja, hoe?
- Welke aanpak zou volgens u passen bij het enthousiasmeren van andere buurtbewoners om samen de woningen te verduurzamen?

Deelvraag: *Welke knelpunten zijn er voor bestaande bewonersnetwerken om particuliere woningeigenaren aan te zetten om hun woning samen te verduurzamen en met welke beleidsinstrumenten kan de gemeente Nijmegen deze wegnemen?*

Vragen aan bewonersnetwerken met ervaringen

• Heeft de gemeente een rol gespeeld binnen dit initiatief? Zo ja, welke rol heeft de gemeente gespeeld? Wat heeft de gemeente gedaan? • Tegen welke moeilijkheden liep u aan? (<i>vb kennis gebrek, organisatorisch, communicatie, financieel</i>) • U heeft daarnet een aantal moeilijkheden opgenoemd. Heeft de gemeente Nijmegen iets gedaan om (eventuele) moeilijkheden op te heffen?
Vragen aan bewonersnetwerken met verwachtingen
• Welke moeilijkheden ziet u in het samen verduurzamen van woningen? • Zou de gemeente Nijmegen volgens u iets kunnen doen om deze moeilijkheden op te heffen? Zo ja, wat?
Deelvraag: <i>Welke beleidsinstrumenten moet de gemeente Nijmegen volgens de bewonersnetwerken inzetten, om hen te stimuleren om een rol te spelen bij de verduurzaming van particuliere woningen?</i>
Vragen aan bewonersnetwerken met ervaringen
• <i>U heeft daarnet een aantal moeilijkheden opgenoemd. Heeft de gemeente Nijmegen iets gedaan om (eventuele) moeilijkheden op te heffen?</i> • <u><i>Zo ja, wat? Welke invloed had dit dan? (positief of negatief?) Zo nee, heeft u het gemist? Wat had de gemeente volgens u moeten of kunnen doen?</i></u> • Ziet u nog bepaalde kansen voor de gemeente Nijmegen als het gaat om bewonersnetwerken te stimuleren om samen hun woningen te verduurzamen? Zo ja welke kansen? Wat kan de gemeente doen?
Vragen aan bewonersnetwerken met verwachtingen
• Welke rol zou gemeente Nijmegen kunnen spelen om dit te ondersteunen? Of: Welke ondersteuning vanuit de gemeente Nijmegen zou u wensen? • Welke moeilijkheden ziet u in het samen verduurzamen van woningen? • Zou de gemeente Nijmegen volgens u iets kunnen doen om deze moeilijkheden op te heffen? Zo ja, wat? • Welke voordelen ziet u in het samen verduurzamen van woningen? • Kan de gemeente volgens u helpen om deze voordelen kracht bij te zetten? Zo ja, hoe?

Inleiding

Mijn naam is Hanneke Beker, ik studeer Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Voor mijn bachelor thesis loop ik stage bij de gemeente Nijmegen. Ik doe onderzoek naar wat de gemeente Nijmegen kan doen om bestaande bewonersnetwerken te stimuleren om particuliere woningeigenaren aan te zetten tot het verduurzamen van hun woningen.

Allereerst wil ik officieel toestemming vragen voor de opname van dit interview. Ik gebruik de opname van dit interview uitsluitend voor mijn onderzoek.

Oorsprong bewonersnetwerk

- *Activiteiten bewonersnetwerk kort samenvatten* Hoe is dit idee toen der tijd ontstaan? Wat was de aanleiding?

Verduurzamen woningen

- Dan ga ik nu over op de vragen over het samen verduurzamen van particuliere woningen. Wat is de reden geweest om samen te verduurzamen? (Is überhaupt hier bewust voor gekozen om dit samen te doen, zo ja waarom?)
- Wat heeft u gedaan om meer mensen hiervoor enthousiast te krijgen?
- Tegen welke moeilijkheden liep u aan? (*vb kennis gebrek, organisatorisch, communicatie, financieel*)
- Is het doel dat u voor ogen had, ook bereikt? Welke resultaten heeft u bereikt?

Samenwerking gemeente

- Heeft de gemeente een rol gespeeld binnen dit initiatief? Zo ja, welke rol heeft de gemeente gespeeld? Wat heeft de gemeente gedaan?
- U heeft daarnet een aantal moeilijkheden opgenoemd. Heeft de gemeente Nijmegen iets gedaan om (eventuele) moeilijkheden op te heffen?
- Zo ja, wat? Welke invloed had dit dan? (positief of negatief?) Zo nee, heeft u het gemist? Wat had de gemeente volgens u moeten of kunnen doen?
- Heeft de gemeente Nijmegen iets gedaan om het proces te bevorderen en te vergemakkelijken?
- Zo ja, wat? Welke invloed had dit dan? (positief of negatief?) Zo nee, heeft u het gemist? Wat had de gemeente volgens u moeten of kunnen doen?
- Ziet u nog bepaalde kansen voor de gemeente Nijmegen als het gaat om bewonersnetwerken te stimuleren om samen hun woningen te verduurzamen? Zo ja welke kansen? Wat kan de gemeente doen?

Afsluiting

- Kent u andere, soortgelijke initiatieven? Kent u initiatieven die dezelfde plannen hebben?
- Indien klaar met het project; Heeft u andere plannen? Welke? Wat gaat u doen?

Bedankt voor uw tijd. Heeft u interesse in de uitkomst van mijn onderzoek? Dan kan ik de resultaten hiervan aan u toesturen.

Inleiding

Mijn naam is Hanneke Beker, ik studeer momenteel Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Voor mijn bachelorthesis loop ik stage bij de gemeente Nijmegen. Ik doe onderzoek naar wat de gemeente Nijmegen kan doen om bestaande bewonersnetwerken te stimuleren om binnen de buurt mensen aan te zetten om gezamenlijk maatregelen aan hun woningen te nemen met als doel de woning energiezuiniger te maken. Voorbeelden van deze maatregelen zijn verschillende vormen van isolatie, de aanschaf van zonnepanelen of een groendak. Het doel van dit interview is om erachter te komen welke verwachtingen u heeft op dit gebied.

Allereerst wil ik officieel toestemming vragen voor de opname van dit interview. Ik gebruik de opname van dit interview uitsluitend voor mijn onderzoek.

Oorsprong bewonersnetwerk

- *Activiteiten bewonersnetwerk kort samenvatten* Hoe is dit idee toen der tijd ontstaan? Wat was de aanleiding?

Verduurzamen van koopwoningen / samenwerking gemeente Nijmegen[KKM3]

- Is het gezamenlijk energiezuiniger maken van koopwoningen wel eens ter sprake gekomen binnen het bewonersnetwerk?
- Denkt u dat er interesse vanuit het bewonersnetwerk is om gezamenlijk te gaan verduurzamen?

Bijdrage gemeente Nijmegen

- Stel dat u als bewonersnetwerk ervoor kiest om gezamenlijk koopwoningen energiezuiniger te maken:
- Welke rol zou gemeente Nijmegen kunnen spelen om dit te ondersteunen? Of: Welke ondersteuning vanuit de gemeente Nijmegen zou u wensen?
- Welke voordelen ziet u in het samen verduurzamen van woningen?
- Kan de gemeente volgens u helpen om deze voordelen kracht bij te zetten? Zo ja, hoe?
- Welke aanpak zou volgens u passen bij het enthousiasmeren van andere buurtbewoners om samen de woningen te verduurzamen?
- Zou de gemeente Nijmegen volgens u iets kunnen doen om dit proces te bevorderen en te vergemakkelijken? Zo ja, wat?
- Welke moeilijkheden ziet u in het samen verduurzamen van woningen?
- Zou de gemeente Nijmegen volgens u iets kunnen doen om deze moeilijkheden op te heffen? Zo ja, wat?

Afsluiting

- Kent u andere, soortgelijke initiatieven? Kent u initiatieven die goed zouden kunnen aansluiten bij mijn onderzoek? Of eventueel al bezig zijn geweest of hebben nagedacht om samen te verduurzamen?

Bedankt voor uw tijd. Heeft u interesse in de uitkomst van mijn onderzoek? Dan kan ik de resultaten hiervan aan u toesturen.

BIJLAGE 4: RESPONDENTENLIJST

Bewonersnetwerk Tolhuis (33e straat)

Respondent: Jan Buster

Functieomschrijving: initiatiefnemer deelname Klimaatstraatfeesten

Datum interview: 04-04-2016

Bewonersvereniging Hart van Weezenhof

Respondent: Hans-Cees Speel

Functieomschrijving: oud-voorzitter, initiatiefnemer project

Datum interview: 04-04-2016

Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord

Respondent: Guus Cornelissen

Functieomschrijving: lid, initiatiefnemer project Werkgroep Zon

Datum interview: 18-04-2016

VvE Pater Leijdekkerstraat

Respondent 1: Jan Fokker

Functieomschrijving: lid, initiatiefnemer plaatsen zonnepanelen

Respondent 2: Gerard Schouten

Functieomschrijving: Voorzitter VvE

Datum interview: 13-04-2016

Bewonersvereniging de Terrassen

Respondent: Jos van Gelder

Functieomschrijving: voorzitter

Datum interview: 25-04-2016

Moestuinvereniging De Lentse Aarde

Respondent: Anne-Rie Bus

Functieomschrijving: Secretaris

Datum interview: 25-04-2016

Bewonersvereniging de Mozartvereniging

Respondent: Kees van Eijden

Functieomschrijving: bestuurslid

Datum interview: 26-04-2016

Buurtinitiatief Pater Brugmanstraat

Respondent: H. Schraven

Functieomschrijving: initiatiefnemer plaatsen van zonnepanelen en tevens oud-voorzitter Wijk Comité-oost

Datum interview: 28-04-2016

Bewonersplatform Heseveld

Respondent: Rien Groenewegen

Functieomschrijving: oud-voorzitter

Datum interview: 28-04-2016

Bewonersplatform Weezenhof

Respondent: Hella Hogenboom

Functieomschrijving: voorzitter

Datum interview: 02-05-2016

Stichting de Wijkfabriek Wolfskuil

Respondent: Conrad Savy

Functieomschrijving: voorzitter

Datum interview: 04-05-2016

Buurtinitiatief WASC

Respondent: Jan van Dijk

Functieomschrijving: actief binnen commissie groen en water

Datum interview: 10-05-2016

VvE Oude Haven

Respondent: Joop van der Ven

Functieomschrijving: lid, verantwoordelijk voor technisch onderhoud

Datum interview: 11-05-2016

Bewonersorganisatie Bottendaal (BOB)

Respondent: Wim de Natris

Functieomschrijving: voorzitter

Datum interview: 12-05-2016

VvE Wachterslaan (Limosterrein)

Respondent: Jacques Douwes

Functieomschrijving: lid, initiatiefnemer plaatsen zonnepanelen

Datum interview: 18-05-2016

Bewonersnetwerk Tolhuis (33e straat)

Jan Buster is een van de initiatiefnemers geweest voor deelname aan de Klimaatstraatfeesten in 2012. Het grotendeel van de deelnemers van de landelijke energiebesparingswedstrijd woont in de 33e straat binnen de wijk Tolhuis. Een vaste groep is vervolgens deur aan deur gegaan binnen de wijk om mensen enthousiast te maken om mee te doen aan de Klimaatstraatfeesten. Uiteindelijk zijn zij op de vijfde plaats geëindigd. Tijdens de Klimaatstraatfeesten werden energiebesparende maatregelen getroffen zoals het plaatsen van tochtstrips en brievenbusborstels (Gemeente Nijmegen, z.d.). Daarnaast hebben meerdere huishoudens zonnepanelen aangeschaft en hun woningen geïsoleerd maar er is geen sprake van een gezamenlijke aanpak. In de 33e straat vinden gezamenlijke activiteiten plaats in de vorm van een spelletjesclub en buurtbuffetten. De leden van de spelletjesclub hebben andere buurtbewoners enthousiast gemaakt voor deelname aan de Klimaatstraatfeesten (Persoonlijke communicatie, Jan Buster 04-04-2016).

Bewonersvereniging Hart van Weezenhof

Bewonersvereniging Hart van Weezenhof is opgericht vanuit huurders. In totaal zijn ongeveer circa 250 woningen aangesloten bij de vereniging. Over de tijd zijn steeds meer kopers aangesloten bij de bewonersvereniging doordat de huurwoningen werden verkocht. De huidige doelstelling van de bewonersvereniging is voornamelijk om gezamenlijk maatregelen aan de woningen te verrichten. Hierbij gaat het om gezamenlijk inkopen van goederen en diensten zoals schilderwerk. Verder worden er ook sociale activiteiten zoals buurt georganiseerd zoals een tuinwandeling. Binnen de wijk Weezenhof hebben in 2012 circa 20 huishoudens gezamenlijk energiebesparende maatregelen, zoals spouwmuurisolatie, dubbel glas en bodemisolatie, aan de woningen genomen (www.bewoners-weezenhof.nl). Met initiatiefnemer en destijds voorzitter van de bewonersvereniging, Hans-Cees Speel is een interview afgenomen voor dit onderzoek.

VVE Pater Leijdekkerstraat

Voor dit onderzoek is gesproken met een VvE in de Pater Leijdekkerstraat. Op het terrein staan in totaal vijf gebouwen, waarvan vier met negen appartementen en een met achttien appartementen. Ieder appartementencomplex heeft een eigen eigenaar maar gezamenlijk vindt er overleg plaats tussen deze verenigingen en wordt getracht zoveel mogelijk eenheid te krijgen (Persoonlijke communicatie, G. Schouten, 13-04-2016). Tijdens het interview is gesproken met Gerard Schouten, voorzitter van het desbetreffend gebouw en met Jan Fokker initiatiefnemer van het project. Voor de algemene ruimtes in de gebouwen zijn verschillende energiebesparende maatregelen genomen zoals bijvoorbeeld de aanschaf van LED verlichting. In totaal zijn bij vier van de vijf gebouwen zonnepanelen geplaatst op het dak van het appartementencomplex (Persoonlijke communicatie, J. Fokker 13-04-2016).

Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord

De bewonersvereniging van Park Heyendaal Noord is ontstaan vanuit een VvE. Deze was opgericht om te controleren of de bouw van de woningen goed ging en of hierbij ook aan het belang van de bewoners werd gedacht. Na de oplevering van de bouw is besloten de bewonersvereniging te behouden. Momenteel telt de bewonersvereniging ongeveer 125 leden en heeft voornamelijk als doel om gezamenlijk afspraken te maken over het collectief inkopen van goederen en onderhoudsdiensten.

Jaarlijks vindt een nieuwjaarsborrel plaats voor de leden van het bewonersvereniging (Persoonlijke communicatie G. Cornelissen, 18-04-2016). Vanuit de bewonersvereniging Park Heyendaal Noord is de Werkgroep Zon opgericht waar Guus Cornelissen actief aan deelnam. Deze werkgroep hield zich in 2010 en 2011 bezig met de thema's zonne-energie en groene daken. Offertes zijn opgevraagd voor deze maatregelen en gekeken naar de mogelijkheid of gezamenlijk inkopen van deze maatregelen een optie was. Hier bleek achteraf weinig animo voor te zijn, waardoor de collectieve aanpak niet van de grond is gekomen (Persoonlijke communicatie G. Cornelissen, 18-04-2016).

Bewonersvereniging De Terrassen

Bewonersvereniging De Terrassen is ontstaan vanuit een VvE die opgericht was voor het behartigen van de belangen van de kopers van nieuwbouwwoningen. Later is deze overgegaan in een bewonersvereniging en zijn huurders aangesloten bij de bewonersvereniging. Het huidige doel van de bewonersvereniging is om de sociale contacten binnen de buurt te bevorderen en klachten te behandelen (www.de-terrassen.nl). Voor het onderzoek is gesproken met Jos van Gelder, voorzitter van de bewonersvereniging.

Binnen de Terrassen is al ervaring op het gebied van het gezamenlijk verduurzamen van particuliere woningen. Jos van Gelder heeft in 2012 het initiatief genomen om meerdere buurtbewoners te benaderen om over te gaan op de collectieve aanschaf van zonnepanelen in de buurt. In totaal zijn 36 woningen benaderd waarvan circa vijf huishoudens uiteindelijk besloten hebben om zonnepanelen aan te schaffen (Persoonlijke communicatie, J. van Gelder, 25-04-2016).

Buurtinitiatief Pater Brugmanstraat

Eind april 2016 zijn bij in totaal zeven huishoudens circa 100 zonnepanelen geplaatst op de daken van monumentale panden omstreeks het bouwjaar 1900. Verschillende buurtbewoners vroegen zich al langere tijd af wat de mogelijkheden waren met verduurzamen van monumentale panden. Meneer H. Schraven heeft destijds informatie opgezocht over de mogelijkheden. Toen een geschikt aannemer was gevonden hebben meerdere mensen zich aangesloten bij het initiatief. Meneer H. Schraven is oud voorzitter van Wijk Comité Oost en initiatiefnemer bij het plaatsen van zonnepanelen binnen de Pater Brugmanstraat (Persoonlijke communicatie, 28-04-2016).

Buurtinitiatief WASC

Het buurtinitiatief betreft de Witsenburgselaan, Antillienweg, Surinameweg en Curaçaoweg (WASC). In september 2015 zijn twee jongeren binnen de wijk met het idee gekomen om de wijk duurzamer, groener, veiliger en socialer te maken (www.wasc.nl). De oorspronkelijke gedachte was voornamelijk om naar het energieverbruik binnen de wijk te kijken. Later bleek meer sociale cohesie en groen onderhoud binnen de wijk wilden. Binnen de WASC zijn verschillende commissies actief op het gebied van groen en water, energie, verkeer en sociale activiteiten. Voor dit onderzoek is een interview afgenomen met Jan van Dijk. Hij is actief binnen de commissie groen en water die opgericht is binnen de WASC.

VvE Wachterslaan Limosterrein

Voor het interview is gesproken met Jacques Douwes een van de drie initiatiefnemers bij het plaatsen van de zonnepanelen. Het idee is toen der tijd aangedragen bij een vergadering van de VvE. Toen is besloten dat het idee verder uitgewerkt en gezocht kon worden. Vanuit daar heeft Jacques Douwes met

twee andere personen een werkgroep opgestart. In de vijf gebouwen zijn bij elkaar opgeteld in totaal 40 huishoudens aanwezig. In januari 2015 zijn er uiteindelijk 195 zonnepanelen geplaatst verspreid over vijf gebouwen. De zonnepanelen zijn geplaatst om energie op te wekken voor de collectieve voorzieningen van de vijf gebouwen. Het gaat hierbij voor het gebruik van de lift, verlichting en de afzuiginstallatie (Persoonlijke communicatie met J. Douwes, 18-05-2016).

Moestuinvereniging De Lentse Aarde

De Lentse Aarde is een moestuinvereniging uit Lent, die in maart 2014 ontstaan is uit een bewonersinitiatief. Circa 90 huishoudens in Lent hebben een biologische moestuin bij Moestuinvereniging De Lentse Aarde (www.delentsearde.nl). Voor dit onderzoek is gesproken met Anne-Rie Bus, secretaris van Moestuinvereniging De Lentse Aarde. Anne-Rie Bus woont in een buurt in Lent waar ontwikkelingen hebben plaatsgevonden op het gebied van duurzaamheid. Verschillende huishoudens hebben zonnepanelen aangeschaft en hebben bewust gekozen om geen gebruik te maken van de auto. Anne-Rie Bus heeft actief meegedaan aan de landelijke Energy Battle in 2015, waar zij bij betrokken is geraakt door Windpower Nijmegen (Persoonlijke communicatie, A. Bus 25-04-2016).

Bewonersvereniging de Mozartvereniging

Voor dit onderzoek is gesproken met Kees van Eijden, bestuurslid van de Mozartbuurtvereniging. De vereniging is in de jaren 70 ontstaan om gezamenlijk kersverlichting in de wijk op te hangen. Binnen de vereniging zijn drie werkgroepen actief: het bestuur, de kindercommissie en tuinwerkgroep 'de Groene Parel' (www.mozartbuurt.nl). Verschillende activiteiten vinden plaats zoals een Nieuwjaarsborrel, pub quiz, sportdag, buurtpicknick en een straatspeeldag voor kinderen. In totaal zijn circa 150 adressen aangesloten bij de vereniging (Persoonlijke communicatie met K. van Eijden, 26-04-2016).

Binnen de buurtvereniging zijn verschillende initiatieven en ideeën ontstaan op het gebied van duurzaamheid zoals het principe van 'samen delen'. Waarbij mensen gebruik kunnen maken van elkaars materialen zoals een hogedrukspuit en een ladder. Binnen het bestuur worden andere opties overwogen om zich meer bezig te houden met duurzaamheid. In het verleden is contact gelegd met een bedrijf om te kijken voor een collectieve aanschaf van zonnepanelen. Daarnaast is de optie overwogen om een duurzaamheidsmarkt te organiseren en eventueel mee te doen aan de Klimaatstraatfeesten (Persoonlijke communicatie met K. van Eijden, 26-04-2016).

Bewonersplatform Heseveld

Gesproken is met Rien Groenewegen is oud-voorzitter en medeoprichter van Bewonersplatform Heseveld. Bewonersplatform Heseveld is een actief bewonersplatform waar circa 350 mensen bij aangesloten zijn. Het bewonersplatform is opgericht met de gedachte om meer samenhang en sociale activiteiten binnen de buurt te krijgen. Verschillende activiteiten vinden plaats zoals buurtfeesten en sportevenementen. Bewonersplatform Heseveld maakt gebruik van een Facebookgroep die dient als online platform om activiteiten onder de aandacht te brengen en vragen te stellen. Van deze Facebookgroep zijn ook een aantal personen buiten de buurt lid zoals vanuit het Wijkmanagement van de gemeente Nijmegen en de politie (Persoonlijke communicatie, 28-04-2016).

Bewonersplatform Weezenhof

Gesproken is met Hella Hogenboom, voorzitter van Bewonersplatform Weezenhof. Dit bewonersplatform is in de jaren 70 ontstaan doordat mensen naar sociale cohesie binnen de buurt

zochten. De rol van het bestuur is om bewoners te informeren over maatschappelijke gebeurtenissen en deze bespreekbaar te maken. Het bestuur neemt hierin een neutrale rol aan. Daarmee heeft het bewonersplatform als doel om de belangen voor de bewoners van de wijk Weezenhof te behartigen (Persoonlijke communicatie met H. Hogenboom, 02-05-2016). Het verduurzamen van particuliere woningen is binnen de Weezenhof al eerder bereikt door bewonersvereniging Hart van Weezenhof.

Stichting de Wijkfabriek Wolfskuil

Gesproken is met Conrad Savy, voorzitter van Stichting de Wijkfabriek in de Wolfskuil. De hoofddoelen van de Wijkfabriek is om te zorgen voor de leefbaarheid en de sociale stijging binnen de buurt. Daarnaast ook voor het faciliteren van initiatieven binnen de buurt. Tot slot wil de Wijkfabriek ook ondersteuning geven aan werk en ondernemerschap binnen de buurt (Persoonlijke communicatie met C. Savy, 04-05-2016). De Wijkfabriek heeft een besloten Facebookgroep waar circa 350 mensen bij zijn aangesloten. Het verduurzamen van woningen is binnen de Wijkfabriek ter sprake gekomen. Vanuit een wijkaanpak plan dat opgesteld is wordt gekeken naar de mogelijkheden om samen te kiezen voor maatregelen zoals isolatie en het plaatsen van zonnepanelen.

VvE Oude Haven

Voor het onderzoek is gesproken met een VvE in de Oude Haven bestaande uit vijf huishoudens. Het interview is afgenomen met Joop van der Ven die verantwoordelijk is voor het technisch onderhoud binnen de VvE. Het plaatsen van zonnepanelen op het appartementencomplex is momenteel een onderwerp dat speelt binnen de VvE. Meerdere opties zijn besproken zoals het plaatsen van zonnepanelen op het dak van het appartementencomplex maar ook op het dak van de schuur. Momenteel is de VvE nog in afwachting op een onderzoek of er mogelijk asbest zit in de dak van de schuur (Persoonlijke communicatie met J. van der Ven, 11-05-2016).

Stichting Bewoners Organisatie Bottendaal (BOB)

In de jaren 60 hebben binnen Bottendaal veel maatschappelijke veranderingen plaatsgevonden, zoals burgerparticipatie. Binnen de buurt waren destijds veel verschillende bewonersgroepen actief, deze hadden geld en sturing nodig. Om aanspraak te kunnen maken om gemeentelijke gelden was de voorwaarde dat er binnen de wijk een rechtspersoonlijkheid zou moeten komen. Vanuit die gedachte is in 1985 Stichting Bewoners Organisatie Bottendaal opgericht. Het uitgangspunt van BOB is het verbeteren van de leefbaarheid in de buurt (www.bottendaal.nl). Gesproken is met Wim de Natris, voorzitter van Bewoners Organisatie Bottendaal. Een groot gedeelte van de wijk valt onder Rijksmonumenten, onder een beschermd stadsgezicht. De verwachting is dat bewoners behoefte zouden kunnen hebben aan informatie over hoe zij monumentale panden zouden kunnen verduurzamen (Persoonlijke communicatie met W. de Natris, 12-05-2016).

BIJLAGE 6: TABEL MET 'BEWEEGREDEKENEN' VOOR BEWONERSNETWERKEN EN PARTICULIERE WONINGEIGENAREN

Beweegredenen Bewonersnetwerk			Beweegredenen Particulier woningeigenaar		
Naam	Maatschappelijke belangen	Praktische beweegredenen	Milieuredenen	Toegang Kennis	Financiële voordelen
Ervaringen					
Bewonersnetwerk Tolhuis (33e straat)	- Milieuoverwegingen; bewust van klimaatveranderingen - Wijkbelang; Leuk om samen mee te doen aan een wedstrijd (Klimaatstraatfeesten)		-Interesse in duurzaamheid; verantwoordelijkheids-gevoel voor aanpak klimaatverandering	- Elkaar informeren over maatregelen	- Lagere energierekening -Rentabiliteit
Bewonersvereniging Hart van Weezenhof		-Gezamenlijke vragen en knelpunten -Zelfde soort woningen -persoonlijke beweegreden Hans-Cees Speel: leuk om projectervaring opdoen		-Voorbeelden zien, bewijs wat er kan met de woning	
VvE Paterleijdekkerstraat		-Dak vervangen → mogelijkheid om tegelijkertijd zonnepanelen te plaatsen			-Lagere servicekosten
Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord	-Milieuoverwegingen; opraken van fossiele brandstoffen; samen iets aan doen 'maatschappelijke engagement' - Wijkbelang; informatie uit zoeken voor bewoners en deze te delen			-Toegang tot informatie van mogelijkheden via het bewonersnetwerk	-Collectiviteitskorting verkrijgen
Bewonersvereniging De Terrassen		-Elders gezien en mogelijkheid onderzoeken of het gezamenlijk kan			- Lagere energierekening
Buurtinitiatief Pater Brugmanstraat		-Goede mogelijkheden; platte daken, zonnepanelen niet zichtbaar - Zelfde motieven; Geen afbreuk aan monumentale		- Informatie verkrijgen / ervaringen door andere buurtbewoners - Gezamenlijke aanpak voelt 'saver' t.o.v.	

		pand		aannemers	
Buurtinitiatief WASC	-Milieuoverwegingen; groen en duurzaamheid bevorderen Wijkbelang; Mogelijkheid om elkaar te ontmoeten, meer sociale cohesie; Leuke ervaring / competitiegevoel van Klimaatstraatfeesten				-Collectiviteitskorting verkrijgen
VvE Wachterslaan (Limosterrein)	-Milieuoverwegingen (vanuit initiatiefnemers; interesse in duurzaam leven)	- Vanuit VvE: Mogelijkheden onderzoeken	-Interesse in duurzaamheid	-Gedurende traject in contact met VvE Pater Leijdekkerstraat (beantwoorden van technische vragen)	-Lagere servicekosten
Verwachtingen					
Bewonersorganisatie Bottendaal (BOB)	-Wijkbelang; informatie verschaffen aan bewoners	-Sneller voltooien van het project -Informatie gezamenlijk verzamelen			-Collectiviteitskorting verkrijgen
Moestuinvereniging De Lentse Aarde			-Persoonlijke interesse; Duurzame producten gebruiken		-Collectiviteitskorting verkrijgen
Mozartvereniging	Wijkbelang; Leefbaarheid; Kwaliteit buurt; Meer samenhang				-Collectiviteitskorting verkrijgen
Bewonersplatform Heseveld		-Kennis bundelen vanuit vraag naar mogelijkheden			-Collectiviteitskorting verkrijgen
Bewonersplatform Weezenhof	-Wijkbelang: Informatie verschaffen aan bewoners over mogelijkheden	-Samen sterker richting aannemers			
Wijkfabriek	-Wijkbelang: Informatie verschaffen aan bewoners over mogelijkheden			-Kennis delen	
VvE Oude Haven		- Vanuit VvE opdracht: Mogelijkheden onderzoeken			-Collectiviteitskorting verkrijgen

BIJLAGE 7: TABEL MET 'KNELPUNTEN' VOOR BEWONERSNETWERKEN EN PARTICULIERE WONINGEIGENAREN

Knelpunten Bewonersnetwerk				Knelpunten Particulier woningeigenaar		
Naam	Inzet van middelen	Overtuigen van buurtbewoners	Kennisgebrek	Financiële knelpunten	Praktische knelpunten	Kennisgebrek
Ervaringen						
Bewonersnetwerk Tolhuis (33e straat)		-Geen interesse; mensen zijn niet doordrongen van de noodzaak voor het milieu				-Onjuiste informatie verkregen over mogelijkheden -Angst voor verkeerde maatregel; (dak gaan lekken bij plaatsen van zonnepanelen)
Bewonersvereniging Hart van Weezenhof	-Lang traject; veel doorzettingsvermogen nodig	-Geen interesse; te veel moeite voor mensen; staan er niet voor open	-Aannemersselectie Moeilijk om aan objectieve/betrouwbare informatie te komen via aannemers			-Angst; verkeerde maatregel gebruiken
VvE Paterleijdekkerstraat			-Financiële vragen; terugverdientijd; kosten	-Aanschafkosten; te hoog		-Overzicht houden; wat zijn de mogelijkheden?
Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord		-Weinig animo voor gezamenlijke aanpak; zien niet de noodzaak; kiezen liever een eigen moment			-Geen gelegenheden zoals verbouwingen / vernieuwingen	
Bewonersvereniging De Terrassen		-Mensen overtuigen; geen interesse		-Bewoners die niet meededen; vermoedelijke financieel gebrek; vraag of het rendabel genoeg is		-Toegang tot informatie; lastiger voor oudere mensen (internet)
Buurtinitiatief Pater Brugmanstraat			-Juiste informatie vinden; wat is een goede maatregel?	-Bewoners die niet meededen: kapitaalgebrek	-Zonnepanelen: bedrading van nok naar beneden; in strijd met karakter monumentale pand behouden	-Ontwikkelingen bijhouden; gaan erg snel -Angst; bang dat verkeerde maatregel wordt gekozen

Buurtinitiatief WASC	-Kost veel tijd; enthousiaste mensen nodig					
VvE Wachterslaan (Limosterrein)	-40 individuele aanvragen indienen → kost veel tijd	-Mensen overtuigen; enthousiast maken voor het idee	-Te weinig informatie over maatregelen → weerstand vanuit bewoners			
Verwachtingen						
Bewonersorganisatie Bottendaal (BOB)	-Andere prioriteiten binnen de buurt	-Niet de taak van het bewonersnetwerk (evt. informatie verschaffen)		-Rendement eruit halen (mn ouderen)		-Vragen over; hoe zit het met monumentale panden?
Moestuinvereniging De Lentse Aarde	-Andere kernwaarden binnen bewonersnetwerk; mensen haken wellicht af	-Niet de taak van het bewonersnetwerk (evt. informatie verschaffen)		-Aanschafkosten zijn hoog		
Mozartvereniging	-Kost weer veel extra tijd voor het bestuur	-Rol van bestuur is onduidelijk; wat moet die zijn?	-Aannemers selecteren met aantrekkelijke collectiviteitskorting	-Uit eerdere ervaring: collectiviteitskorting niet aantrekkelijk genoeg		-Toegang tot informatie; overzicht is lastig over mogelijkheden,
Bewonersplatform Heseveld				-Financieel: wantrouwen van mensen		
Bewonersplatform Weezenhof		-Niet de taak van het bewonersnetwerk (evt. informatie verschaffen)				Toegang tot informatie; overzicht is lastig over mogelijkheden, aannemersselectie e.d.
Wijkfabriek		-Overdracht van bewonersnetwerk naar bewoner; hoe presenteer je jezelf als netwerk?				-Vragen over mogelijkheden; technische vragen -Aannemersselectie; betrouwbaarheid

VvE Oude Haven				-Aanschafkosten zijn hoog		
----------------	--	--	--	---------------------------	--	--

BIJLAGE 8: TABEL ERVARINGEN VAN BEWONERSNETWERKEN MET MIDDELEN INGEZET DOOR GEMEENTE NIJMEGEN BIJ HET VERDUURZAMEN VAN WONINGEN

Ervaring middelen				
Naam	Juridisch	Financieel	Communicatief	Rol gemeente
Bewonersnetwerk Tolhuis(33e straat)		-Drukkosten flyers(via Groene Hert); duurzaam gedrukt, aangeboden door de gemeente zelf -Beschikbaar stellen van middelen zoals brievenbusborstels en tochtstrips; veel gebruik van gemaakt door bewoners -Bord Klimaatstraat gemaakt; op verzoek van Jan Buster	-Mee vergaderen Colet; meedenken in het proces -Persmomenten met taart; aandacht leuk, enorme opsteker, wekt interesse van andere buurtbewoners -Informatiebijeenkomst door Groene Hert; geen gezamenlijke aanpak uit voortgekomen -Groene Hert; waardebonnen gekregen (niet kunnen gebruik ivm faillissement); meegeholpen met subsidieaanvragen voor mensen die dat wilden	Ondersteunen (informatie / beschikbaar stellen van middelen)
Bewonersvereniging Hart van Weezenhof		-Subsidie en burenbonus, Duurzaamheidslening; belangrijke stimulans geweest,	Groene Hert: -informatie over woningen uitgezocht; technische vragen beantwoordt; informatiebijeenkomst bewoners georganiseerd; meegeholpen met subsidieaanvragen	Ondersteunen (financieel / informatie)
VvE Paterleijdekkerstraat		-Subsidie met burenbonus; subsidie was voorwaarde vanuit VvE om traject door te laten gaan, gemeente heeft het proces vergemakkelijkt en mogelijk gemaakt door subsidies en burenbonus te verlenen	-Groene Hert bezocht; informatie over kosten en mogelijkheid m.b.t. subsidie opgevraagd, doorgekregen dat subsidie en het project niet mogelijk was in eerste instantie -Aanvragen subsidie; allen individueel in moeten leveren per bewoner, Groene Hert geholpen, snel antwoord van de gemeente over gehad dat akkoord was -Persmoment wethouder Jan van der Meer; taart meegenomen -Uitnodiging Loket Duurzaam Wonen: Opening, aanwezig geweest.	Ondersteunen (financieel)
Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord			Informatiebijeenkomst georganiseer; nuttig met haar informatie.	Ondersteunen (informatie)
Bewonersvereniging De Terrassen		-Subsidie, burenbonus;	-Groene Hert; geholpen bij indienen van subsidieaanvragen; aangegeven waar men op moet letten.	Ondersteunend (financieel en informatief)
Buurtinitiatief Pater	Monumentale panden; zonnepanelen mogen niet	-Subsidie; 3 van de 7 mensen binnen project hebben subsidie verkregen;	-Informatiebijeenkomst Groene Hert vanuit Wijk comité oost (informatie niet toegespitst	Ondersteunen (Alleen gedeeltelijk

Brugmanstraat	zichtbaar zijn vanaf de openbare weg	overige 4 personen na januari 2016 aanvraag ingediend en daardoor niet meer mee kunnen doen	op bewonersnetwerk; spouwmuren afwezig in woningen; vragen niet beantwoord over zonnecollectoren etc.)	financieel)
Buurtinitiatief WASC		-Beschikbaar stellen van krokussen; ervaren als leuk / mensen bezig met planten	-Publiciteit met bezoek wethouder Harriët Tiemens; toont belangstelling; ervaren als goed -Loket duurzaam wonen; (Jos van der Lint) - informatie gegeven over mogelijkheden op gebied van waterbeheer; - individueel advies gegeven aan bewoners; -terughoudend in het aanbevelen van aannemers; -informatie avond warmteverlies in woningen met gevelscans → gezamenlijke aanpak van circa zeven mensen om hun woning te isoleren -Zichtbaarheid; in de wijk tonen;	Ondersteunen (informatie, beschikbaar stellen van middelen)
VvE Wachterslaan (Limosterrein)	-Uitzondering gemaakt bij het indienen van subsidieaanvragen door van 40 aanvragen 1 gezamenlijke aanvraag te maken (doorslaggevend voor het traject)	-Subsidie; was bepalend of het project wel of niet doorging vanuit VvE	-Kim Kerckhoffs; positieve bijdragen door te motiveren en adviseren contact op nemen met gemeente over mogelijkheden voor uitzondering aanvraag; daarnaast ook hierover gesproken met de wethouder Harriët Tiemens	Ondersteunen / stimuleren (informatie, financieel)

BIJLAGE 9: TABEL MET 'AANBEVELINGEN' VOOR DE GEMEENTE NIJMEGEN VOLGENS BEWONERSNETWERKEN MET ERVARING OP GEBIED VAN GEZAMENLIJK VERDUURZAMEN

Aanbevelingen				
Naam	Juridisch	Financieel	Communicatief	Rol gemeente
Bewonersnetwerk Tolhuis(33e straat)	-Overwegen om meer te reguleren vanuit het Rijk; meer effort steken in industrie (windmolens en zonnepanelen) (Gemeentelijke rol: via Rijk proberen te bereiken)	-Duurzaamheidslening aanbieden; mogelijkheid creëren voor lagere inkomens	-Voorlichting; Herhalen van de boodschap 'milieuoverwegingen'; niet via website of televisie (weinig bekeken) maar via social media evenementen zoals Klimaatstraatfeesten onder aandacht brengen -Via ambtenaren in de wijk enthousiasme peilen over duurzaamheid - Voorbeeldfunctie gemeente; eigen vastgoed verduurzamen; mensen hierop mee laten liften in collectiviteitskorting binnen de buurt; meer lantaarnpalen met LED-verlichting	-Stimuleren; actievere rol aannemen
Bewonersvereniging Hart van Weezenhof	-Kijken wat juridisch haalbaar is m.b.t. negatieve financiële prikkels zoals heffingen	-Financiële prikkel is belangrijk; - Evt positieve prikkel door verlenen van subsidie -Evt. ook heffingen invoeren (negatieve financiële prikkel) -Duurzaamheidslening; is momenteel eenmalig beschikbaar, aanbeveling: vaker verstrekken of in stappen mensen kunnen laten opnemen ('krediet verhogen/verlagen') -Subsidie; proces vereenvoudigen van aanvragen, erg ingewikkeld	-Loket creëren waar mensen terecht kunnen voor subsidie aanvragen e.d. -Voorlichting: Voorbeelden binnen de wijk geven wat mogelijk is met dat type woningen (maatwerk); dit linken aan een bestaande woning / project -Boodschap blijven herhalen; elk jaar opnieuw onder aandacht brengen wat mogelijk is via folders; social media -Overzicht creëren in mogelijkheden m.b.t. subsidie van Rijk/Provincie/Gemeente; via verenigingen / huis-aan-huis persoonlijk geadresseerd; niet via krant en website (leest men niet)	-Ondersteunen / stimuleren
VvE Paterleijdekkerstraat	-Zonnepanelen opnemen in bouwverordening (GS)** -Led verlichting in bouwverordening opnemen (JF)*	-Traject van subsidies aanvragen voor VvE's vereenvoudigen (JF)*	-Meer promoten/prikkelen van mogelijkheid voor VvE's om zonnepanelen te plaatsen (JF)* -Rapporteren en communiceren naar mensen toe wat een project oplevert aan Kwh, hoeveel CO2 uitstoot bespaard (JF)* -Voorlichting; Technisch persoon beschikbaar stellen; om	-Actievere rol/ meer stimulerende rol; in kader van doelstelling 2045 energieneutraal (JF)*

			mogelijkheden mee te bespreken; mensen te stimuleren en begeleiden; helpen met offertes opvragen(JF)*	
Bewonersvereniging Park Heyendaal Noord	-	-Financiële prikkel <u>kan</u> doorslag geven aan mensen maar is hier niet van overtuigd	-Voorlichting; Informatie verschaffen over mogelijkheden -Succesverhalen uitlichten over projecten	-Ondersteunen
Bewonersvereniging De Terrassen	-Twijfelt of regels wel stimuleert -Nieuwbouwwoningen; opnemen verplichting zonnepanelen	-Duurzaamheidslening beschikbaar stellen -Subsidies; 'men vindt het altijd te duur'	-Voorlichting folders e.d.; beschikbaar stellen om mensen te informeren→ verspreiden via bewonersnetwerken; deur aan deur (persoonlijk geadresseerd; spreekt meer aan); persoonlijk langsgaan bij mensen -Voorlichting; informatiebijeenkomst organiseren → informatie over bijv. LED-verlichting en waterbesparing; informatie over terugverdientijd van maatregelen	-Ondersteunen / stimuleren
Buurtinitiatief Pater Brugmanstraat	-	-Subsidies: helpt, is een belangrijk element voor sommige bewoners	- Voorlichting geven door eerst goed te verdiepen in type woningen, maatwerk. Samen met bewoners vast stellen wat de gewenste informatie is die men wil verkrijgen. -Voorlichting bijeenkomsten organiseren over nieuwe ontwikkelingen/ systemen (evt. samen met aannemers / leveranciers van producten) -Succesverhalen uitlichten en voorbeelden noemen	-Ondersteunen / stimuleren
Buurtinitiatief WASC	-	-Subsidie; Financiële prikkel is belangrijk, maar voor deze buurt niet doorslaggevend	-Belangstelling tonen bij projecten en deze ondersteunen waar mogelijk, bepaalde terughoudendheid bewaren; -Het werkt niet om mensen actief te benaderen met voorstellen; eventueel via wijkvertegenwoordigers peilen of mensen enthousiast zijn. -Zichtbaarheid; in de wijk tonen; makkelijk bereikbaar opstellen telefonisch en per email; niet d.m.v. folders e.d.	-Ondersteunend; belangstellend; terughoudend
VvE Wachterslaan (Limosterrein)	-	-Subsidie; stimulans.	-Voorlichting; Meer inzicht geven in subsidies / wet- en regelgeving die landelijk komt kijken bij projecten	-Ondersteunen; stimuleren

			en daardoor meer over haalbaarheid van projecten te kunnen zeggen -Samenwerken met initiatiefnemers, samen het dialoog voeren en informatie/ kennis delen -Mensen beschikbaar stellen om periodiek deel te laten nemen aan projecten die lopen	
--	--	--	---	--

(JF)* Uitspraak gedaan door Jan Fokker

(GS)** Uitspraak gedaan door Gerard Schouten

BIJLAGE 10: TABEL MET LABELS DOOR BEWONERSNETWERKEN GENOEMDE VERWACHTINGEN
MIDDELEN INGEZET DOOR GEMEENTE NIJMEGEN BIJ HET VERDUURZAMEN VAN WONINGEN

Verwachtingen				
Naam	Juridisch	Financieel	Communicatie	Rol gemeente
Bewonersorganisatie Bottendaal (BOB)	-Wet- en regelgeving niet gewenst om maatregelen af te dwingen; -Taak van het Rijk om te kijken naar energielabels voor monumentale panden (gemeentelijke rol; zou kunnen aandringen hierop het wijk)	-Ziet niet perse een rol voor de gemeente hier; (collectiviteitskorting kan ook behaald worden via aannemer)	-Voorlichting: Informatie verschaffen aan bewonersnetwerk die dit vervolgens doorzet aan haar bewoners → informatiebijeenkomst; folders ;maatwerk; kijken naar type woning monumentale panden e.d. (maatwerk) -Indien sprake van aanpak: Plan opstellen samen met bewoners bij projecten; over kosten aanpak, begeleiding etc. -Zichtbaar zijn in de wijk voor vragen; iemand beschikbaar stellen die de wijk kent	Stimulerend
Moestuinvereniging De Lentse Aarde	-Verwachting is averechts effect; niet gewenst	-Subsidie; positieve financiële prikkel helpt; vb. bonus geven aan mensen die net nieuw komen wonen om te gebruiken voor verduurzaming van de woning	-Voorlichting geven over mogelijkheden; via wijkcentra/ folders -Aanspreekbaar zijn voor technische vragen	Ondersteunen. stimuleren actievere rol aannemen
Mozartvereniging	-	Subsidie; is gewenst; niet noodzakelijk → evt ook aanspraak op landelijke subsidies	-Voorbeelden creëren door succesverhalen uit te lichten; netwerken wijzen op evenementen zoals Klimaatstraatfeesten; momenten creëren om mensen ervaringen met elkaar laten delen -Informatie verschaffen; persoonlijk middels jaarlijkse bijeenkomsten (niet via folders e.d.); informatie over mogelijkheden / systemen; landelijke / gemeentelijke subsidies zowel persoonlijk als online.	Stimuleren
Bewonersplatform Heseveld	-	-Subsidie; maar niet noodzakelijk	-Via bewonersnetwerken informeren of er interesse in deelname van projecten -Informatie over leveranciers/	

			aannemers; waar rekening mee houden; juridisch gezien / technisch -Succesverhalen onder aandacht brengen; bijeenkomsten organiseren om mensen ervaringen met elkaar laten delen	
Bewonersplatform Weezenhof	-Taak ligt meer bij het Rijk	-Procesgeld beschikbaar stellen; koffie/thee; huurruimte wanneer nog niet aanwezig bij netwerk.	-informatie verschaffen; -inzicht geven over subsidies landelijk / gemeentelijk niveau; -folder verspreiden binnen de wijk; informatiebijeenkomst organiseren via netwerk.	Ondersteunend
Wijkfabriek	-	-Procesgeld beschikbaar stellen; drukken van flyers e.d.	-Projecten die er zijn ondersteunen waar mogelijk; persoonlijke aandacht; goed en duidelijk gesprek over de haalbaarheid van een project in het begin, proces mee doorlopen -Informatie verschaffen; aanwezig te zijn in de vorm van een loket; maar ook op <u>wijkniveau</u>; aanwezig zijn op plekken die men niet verwacht (wijkcentra e.d.) niet via krant e.d. (wordt niet gelezen); mailing/ folders verspreiden; persoonlijk langsgaan	Ondersteunend
VvE Oude Haven		Subsidie; voor verwijderen van asbest; aanschaf zonnepanelen	-Inlichtingen over project; (geen technische kennis → zelf voorzien van technische kennis)	Financieel ondersteunend